

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

Լ Բ Ա Փ Ի Ր

ԱՌՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱՆՍԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

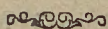
ԲԱՌԱՆՈՐԻ ՄԱՐԿԱՆ
Գառաւիճի ու Պոլիս արհամ 30 Լրու
» » վեցամսեայ 30
» » եռամսեայ 15
Օտար երկիրներ 12 Ֆրանկ

ՀԱՍՑԻ
ՍՄԲԱՏ ԴԱԻԹԵԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ ԲԻԻՐԱԿՆԻ

Ա. Պոլիս, Պառնէ գաբու, Գաղափէր խոսն
ԹԻԻ 16

«ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՀԱՑԻ ԽՆԴԻՐ»

Այս նիւթին վրայ քանի մը անգամ գրուեցաւ «Իւրաքանչիւր» մէջ ու զանազան կարծիքներ յայտնուեցան մեր աշխատակիցներու կողմէ։

Ոմանք սա կարծիքը կը պաշտպանէին թէ ինչպէս կեանքի ամէն պայմաններ ու վիճակներ յարաբերական են, գրականութիւնն ալ ժամանակին ու միջավայրին համեմատ, ներգործութիւն կը կրէ գրագէտին նիւթական (գրամական) միջոցներէն և հետեւապէս ապրելու պայմաններէն։ Վարկածը կ'ամփոփէր սա բանաձեւին մէջ. «Լաւ աշխատելու է հետեւաբար լաւ ու շահեկան գործեր արտադրելու համար մօրքի աշխատաւորը (մասնաւորապէս գրական ճուղին հետեւողները) պէտք է որ կեանքի յաջողակ պայմաններու մէջ գտնուի, աղէկ ուտէ խմէ, բարեկեցիկ վիճակ ունենայ, գրամական գիւրութիւններ վայելէ, և ըն. և ըն.։

Ինքնին կը հասկցուէր, գաղաբարը

առաջ նետողները ըսել չէին ուղեր թէ բարեկեցութիւն կամ համեմատական հանգիստ ու դիւրակեցութիւն միակ ու բացարձակ պայմանն են գրական վաստակաւորներուն արդիւնաւորութեան, ոչ ալ ըսել կ'ուզէր անշուշտ թէ ամէն գրագէտ պէտք է պերճանքով ու ճոխութեամբ յափրանայ՝ լաւ ծառայելու համար իր կոչման և իր գործերուն դրօշմ մը տալու իտէալ կատարելութեան։

Մեր համակրելի աշխատ փոքր Պր. Որբերեան այս նիւթին վրայ գրած է հակիրճ տեսութիւն մը զոր այսօր միայն կարող կ'ըլլանք հրատարակել, բայց այս կարգի խնդիրներ հինցող, իրենց այժմեութիւնը կորսնցընող տեսակէն չեն, և հաճելի է մեզի վերագառնալ նիւթի մը որ կը շահագորդուէ մեր ամէն կարգի ընթերցողներն՝ ըլլան թէ՛ գրագէտ հեղինակ, ուսուցիչ, արուեստագէտ, մօրքի ու սրտի մշակ, թէ՛ արհեստաւոր, առեւտրական, ուսանող ու սոսկական, քանի որ այս ամէն աստղարկներն ալ կախում ունին կեանքի պայմաններէ

ու ամէն դատակարգ, աշխարհի ծագումէն ի վեր, ունի հացի դժնդակ ու մշտնջենաւոր խնդիրը, կեանքի կռիւն՝ առանց որու մարդկութիւնը պիտի ունենար անասնական չգիտեմ ինչ մը և որուն անգտանելի լուծումը շատ պիտի իջնել ասը մարդու՝ իր հետեւած քաղաքակրթութեան մակարդակէն:

Ահաւասիկ Պր. Որբերեանի գրածը:

Գրականութիւնն իր ուսմիկ կառուածովը, եթէ հասկնանք, հացի խնդիրէն կրնայ ազդելիլ Բայց որ ճուղը: Իրա՛ւ եթէ երբ ժողովուրդը թերթ մը չի կարդար, խմբագիրներն անօթի կը մնան, ու չեն կըրնար արտադրել:

Բայց կարծեմ խմբագիրը գրականութեան միակ ներկայացուցիչը չէ: Իմ ճանչցած օտար գրողներու մէջ շատեր կան, որ իրենց կեանքը՝ գրելու համար ապրած են: Գրելու կը քննարկէր իրենք քիչ են, բայց մեծերը միշտ դժբաղդները եղած են: Քաղաք իր ֆրանս. սոյնքարը գրեց՝ անշի վիճակի մէջ: Աւ մեծերուն մեծը Շէյխսաբիր իր կեանքը չարչարանքով, թատրոնին դուռն անցուց շատ անգամ, ու տարած տունն անհունապէս դժբախտ այդ մարդը մահէն վերջ անմահացաւ: Գրագէտ մը իր ժամանակին համար չէ՝ որ կը գրէ ու կ'ապրի միայն: Աւտոր Սիսու իր համարի գերագոյն աստիճանին, երբ քննարկէր պէս կը վազէր, գաճաճն ա՛լ սկսաւ: Գրամին ծանրութիւնը փոքուց գրագէտ-փոքրասունը: Վերջին տարիներուն երբ ամէն բան ծախելէն վերջ 120,000 լիրա պարտքի տակ ինկաւ, գրիչը նորէն իր հին սլացքը աւաւ, ու «Մարմինին, Խլանօքին» հեղինակը ուրիշ հոյակապ գործեր արտադրեց: Ճշմարիտ գրողը հացի խնդիրին տակ բնաւ չ'ընկճիր: Այդ համագումը միամիտ ու անիմաստ է թէ գրողը գրամով կը քաջալերուի միայն: Ճշմարիտ գրողագէտը նոյն իսկ անտարբեր՝ ու խորատ գիրք մը կը բռնէ ժամանակի անկումներ:

որուն հանդէպ: Անհագ չ'ըներ քաջալերութեան զգայութիւնը, կամ նոյն իսկ նախաինքն ու արհամարհանքը, զոր զինքը չհասկըցող սերունդը կը թքնէ իր ճակատին: Ապագային կը նայի, և այդ ապագան շատ անգամ մահէն վերջը կը հասնի:

Իզմիր

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ

Ո Ւ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐ

(Շար. «ԲԻԻՐԱԿ»-ի 30 թուէն)

41. ԵԱՂՈՒՊ ՕՂԼԻ. Ա:— Հայ-Աշու մը, Աղեքսանդրապոլի բնիկ Գրչապ գեղէն, որուն իսկական անունն էր Կարապետ: Իր ծննդեան թուականը ծանօթ չէ մեզի: Ետեւ օղլի Կարապետ Աշու-թեան արհեստին մէջ կարող մէկն էր, ու ջուրակ կը գործածէր:

Իր մէկ ընկերին հետ որ այն ալ Եաղուպ օղլու կը կոչուէր ու Աշու էր, սիրով ու բարեկամութեամբ կ'ապրեւած էին ինչպէս, և միշտ ալ միասին կը պատէին: 1847 թուականին էր, կ'ըսուի, Ասդրախան՝ շարաթ մը յառաջ իր ընկերը կը վախճանի, և շարաթ մը վերջն ալ ինքն:

* * *

42. ԵԱՂՈՒՊ ՕՂԼԻ. Բ:— Հայ-Աշու մը, որուն իսկական անունն է Մկրտիչ, բնիկ Տփլիսեցի, սիրական ընկեր վերջ յիշուած Եաղուպ օղլի Կարապետի: Ասոր ալ ծննդեան թուականը ծանօթ չէ մեզի: Բայց ինչպէս ըսինք, վախճանած է Ասդրախան 1847 թուականին նոյնին հետ, գրեթէ մէկ շարթուան մէջ: Նրբի նմոյշ մը կը դնենք այս տեղ, բայց չենք կըրնար որոշ ըսել թէ սոյն երգն ասոր երգածն է, եթէ ոչ առաջինին:

ինչ մարդ մարդի բարի կ'ուզի,
Աստուած կը տայ բարի՝ եղբայր.
Բարի՝ ուզող բարի կ'առնի,
Զի հանդիպիր չարի, եղբայր:

Մարդ պէտք է իրան ճանաչի,
Հէնց բան բանի չի տմաչի.
Ստեղծողը սրտով կ'անչի,
Նա չի դաշխիլ քարի, եղբայր:

Ի՞նչ ասացի, ի՞նչ խմայար,
Բարեկամ ինձէն հեռացար,
Դո՛ւ որ ինձի վատ կ'ամեցար,
Նս՛ քեզի ի՞նչ արի, եղբայր:

Էս աշխարհս ո՛ւմ է մընալու,
Էս օր՝ կ'երանք, վաղն ենք գընալու,
Լալու՝ ոչ ոքի մոռնալու,
Լաւ բարեկամ ճարի, եղբայր:

* *

43. ԵԵՅԻՍ օՂԱՆ. — Հայ Աշուհ մը, որ կը
կործուր թէ բնիկ Տիգրիսեցի ըլլայ: Իր
խիական անունն, ինչպէս նաև ծննդեան
ու վախճանման թուականները ծանօթ
չեն մեզի: Նեբէ՛ժ օղան կը նշանակէ որ
տղայ: Իր երգերէն օրինակ մը կը դնենք
այս տեղ:

Գեղեցկութիւնիդ վրէն ես ծայել իլամ,
Համեմատող չ'ըլլի աշխարհիս վերէն.
Էջիւղ խելքըս թըռած համարիս՝ իլամ,
Նս էլ աշուհ իլամ քս սիրոյդ վերէն:

Կանաչացած քաղ ես անուշ հոտերով,
Նս ի՞նչպէս դեմանամ քեզի գովելով,
Մի թողուր ախլայ դու ինձի լալով,
Խօսքերս կ'ասեմ հարիւրով հազարով:

Ի՞նչ արեւ եմ ես քեզ՝ թողար այդ հալով,
Էլի չեմ գիմանալ նահա՛ս անելով,
Նեբէ՛ժ օղան կ'ասի քե՛ք անելով,
Բեկէ՛ մին ճար ըլլի արա գըթալով:

ՐԱՌԱՐԱՆ. — Մայիլը զմայլում: Իլամը ըլ-
լամ: Էջիւ, աշուհ: Բաղը՝ այդի: Ավա-
րայ՝ տարտղնած, տրտում: Նամուս՝

պատիւ: Ֆիքր ահել՝ մտածել: Բեկիլ՝
գուցէ:

Այս տեղ սլարոք կը համարինք մեզի՝
մեր շնորհակալութիւնը յայտնել Ս. Էջ-
միածնայ Գէորգեան ճեմարանէն Կայծա-
նէին, ու Կ. Պոլսէն՝ Սր. Շահինեանին:
Առաջինը բառի մը համար մեր մէկ կա-
րեւոր սխալն ուղղած էր, որ է՝ Քուռ-
կուր գետ, և երկրորդը՝ Հայ-Աշուհ մը՝
Սալմասցի Յարութիւնի վրայ տեղեկու-
թիւններ հաղորդած: Մենք կը փախա-
քէինք որ մեր այս Հայ-Աշուհներու և
Հայ-Նեբէ՛ժներու ուսումնասիրութեան մեր
անգլիտութենէն սպրդած որ և է կարևոր
ու անկարևոր՝ սխալներն ուղղուէին ձե-
ռընհասներու կողմէ, ու կենսագրա-
կան ծանօթութիւններ ու երգեր աւել-
ցուէին, որպէս զի յառաջիկային, ո՛ր-
քան կարելի է, անթերի գործ մը հրա-
պարակ հանէինք առանձին հատորով մը:

* *

44. ԵՐԵՄԻԱ ՔԵՍԵՐԻՃԵԱՆ. — Հայ Տալարա-
նապետ մը, Հայ Պատմագէտ մը, ու Հայ
Նեբէ՛ժ մը, որ թուոն է հոչակաւոր մեծ
Տէր Կոմիտաս Քահանայի: Երեմիա չէլէ-
պի Քէօմիւրճեանի հօրն իսկական անունը
թէ և ծանօթ չէ մեզի, բայց Տէր Մար-
տիրոս անուամբ Քահանայ ձեռնադրուած
է Ս. Երուսաղեմի մէջ, 1638 թուականին,
ձեռնադրութեամբ Գրիգոր Պարոն-Տէր
մեծանուն ու մեծագործ Պատրիարքին
Ս. Երուսաղէմի:

Երեմիա չէլէպի Քէօմիւրճեան ծնած է
1635 թուականին Կ. Պոլիս: Ունէր նաև
երկու աղբարներ ալ. մէկն իրմէ մեծ ու
միւսն ալ իրմէ փոքր, որոնց երկուքն ալ
Քահանայ եղած են: Փոքր աղբարը ար-
դէն յայտնի է՝ Տէր Կոմիտաս բարեյիշատակ
Քահանան, որ Կ. Պոլսոյ Սուլա՛ Մանա-
թըին մէջ (Սամթիոյ Ս. Գէորգ եկեղե-
ցին) կը քահանայադարձէր ու վախճանե-
ցաւ 1707 Հոկտեմբեր ամսուն 25 ին:
Զորմանալի զուգադիպութիւններ՝ Երե-
միայի երկու զաւկները, փեսան, ինչ-

պէս նաև աներձակն ալ Քահանայ եղած են :

1649 թուականին Նրեմիան դեռ տաւրն ու չորս տարեկան հասակին մէջն էր, իր մեծ հօրը՝ մեծ Տէր Կոմիտաս Քահանայի հետ Ս. Նրուսաղէմ ուխտի գացած է, ուր տարի մը աւելի մնալով 1854ի Զատիկէն ետք վերադարձան Կ. Պոլիս : Տէր Կոմիտաս Ս. Նրուսաղէմի մէջ շատ մը երեւելի անձնաւորութեանց հետ տեսնուած է ու բարեկամացած, որոնցմէ մէկն էր Դամասկոսի Կուսակալ Իփշիր Մուսթաֆայ փաշան, որ 1656 թուականին փոխարքայ եղաւ ու միշտ բարեկամ մնաց Տէր Կոմիտասին :

Թոխաթեցի Արգարի դպրին 1567 ին հաստատած Տպարանէն հրատարակած քանի մը գիրքերէն ետքը, ճիշդ 110 տարիներ Կ. Պոլսոյ մէջ, ո՛չ տպարան հաստատուած և ո՛չ ալ գիրք տպուած էր, միայն 2515-ական 1677 ին Տպարան մը հաստատեց, և երկու տարուան մէջ տըպագրութեամբ լոյս ընծայից երկու գիրքեր, 1. Մնացորդացն Յիսուս Որդւոյ, և 2. Տնօրինականք, հետևաբար Արգարէն ետքը Կ. Պոլսոյ մէջ երկրորդ Տպարան բացողն եղաւ Նրեմիան, թէ ինչպէս կ'երևայ, երկար կեանք մը ու մեծ գործունէութիւն մը չունեցաւ :

Նրեմիա չէլէպի Քէօմիւրճեան իր ժամանակին համեմատ լաւ կրթութիւն առած ու սովորած էր նաև օտար լեզուներ, Լատիներէնի մէջ իր ունեցած հմտութեանը պատճառաւ Կ. Պոլսոյ Սպանիոյ Դեսպանատան թարգմանութեան պաշտօնը բաւական տարիներ, և իր այս պաշտօնին մէջ կ'ստորագրէր միշտ Լատիներէն, «Քոզիմօ տէ Քառպօնեան» :

Նրեմիա իւրեւ Պատմագէտ, գրած է՝ 1. Ս. Նրուսաղէմի վրայ համառօտ պատմութիւն մը, որ տպագրուած է Տնօրինականք անունով Կ. Պոլիս իր հաստատած տպարանին մէջ 1678 ին : 2. Համառօտ ստորագրութիւն Կ. Պոլսոյ Նեղոսի, աշխարհիկ ոճով ու ստանաւոր : Սոյն ստորագրութեան գիրքն Իտալերէն ալ գրած է, կ'ըսուի, որուն մէջ Նեղոսցի

երեւելի գեղերուն այժմեայ անուններուն հետ նաև գրած է եղեր հին անուններն ալ : 3. Պատմութիւն մ'իր ժամանակի անցքերուն վերաբերեալ : Հայերը...ի պահք կը բռնեն, և իրենց քահանաներն թլիստեղնուն համար քառասունք պահել կուտան : Այս վերջին գրութիւնը կարծեմ ձեռագիր մնացած է, որուն մէջ օրինակը տեսած եմ 1885 ին Յոպպէ Գերմանիոյ հիւպատոս ծերունի պարոն Սիմէոն Մուրատեանի քով, որ այժմ հանգուցեալ է, և իր պաշտօնն կը շարունակէ իր պատուական աղբօրոգիին :

Նրեմեան իբրեւ երգիչ, գրած է նաև բաւական տաղեր ու երգեր, զուտ աշխարհիկ լեզուաւ, երբեմն նաև թուրքերէնով խառն, որոնց մէջէն Ս. Աստուածածնայ վրայ գրած մէկ տաղն, որուն Տաղարանի մը մէջ պատահած ենք, յառաջ կը բերենք այս տեղ ճիշդ բնագրին համեմատ :

Նրեմիա չէլէպի Քէօմիւրճեան վախճանած է 1695 թուականին, իր վախճանումէն ետք, աւանդութեամբ կ'ըսուի, գտնուած են շատ մը գրութիւններ այլ եւ այլ իրերու վրայ գրուած, որոնք այժմ ուր կը գտնուին ու պահուած են, կը մնան մեզի անծանօթ :

Իր տաղն ի վերայ Ս. Աստուածածնի, Նրանեալ կոյս սուրբ տալիթայ Մարիամ, Ռուհի փառ վէրուհէքի բուրեան, Փրկչին մերոյ տուն և տեղի բնակութեան,

Պէնիմ արզըմ սանդա սունտում Մէրեւմ :

Բարունին բանն որ էր ծոց հօր յառաջմէ՛, Նուր խտի հէմ նուրտան սողմուշ օլ կօկտէ,

Նա հաճեցաւ առնուլ մարմին ի քէնէ, Ճէպրայիլի սանդա սալտը միւճտիյէ :

Եկեալ հրեշտակն տար զաւետիս ողջունի, Սանդա միւճտէ շաղ օլ զըզլար բուրան, Ի քեզ իջցէ ամենազօր սուրբ հոգի, Ղուվէթ ուլլէահ ուստունկէ սէյվան կէմի :

Մաքուր հոգոյդ մաքուր հոգի իջանի,
Նուրի թախիս էնտի սանդա հէլ օլտի
Անժամանակ անմայր ծնեալն հօր ծոցի՝
Պօկուն կէլիս սէնտէն աթաղսըս տօղտի՝
Իսկուհի կոյս ծընունդ քո սուրբ սըխրալի՝
Պիքրի ւ'արի տօղտուն մըսէ հ բախտիարի
Ծառ կենաց դու ծաղիկ անթառամելի,
Արի գըզսըն թանկրեմին վէլիտէսի:
Արդ սըրբուհի գըքզ որ լեզու դըրուտաէ,
Փունդար օլտուն զուտու ապուհայաթէ,
Ձգեղեցկաչն տաճարդ լուտով ով գովէ,
Հուր մուզուսեան օլտուն լալ ու գո-
հարէ:
Յարկ քերարսիեն Աստուածընկալ դու
խորան,
Նէ մումալարէք սէնին իսմին Մէրիէմ,
Սափոր ոսկի լցեալ մանանայն,
Պէհթուլաշըն նուրտէն մէհրապ Մէ-
րիէմ:
Ի քեզ նայիմ ծնօղ անեղին մայր սուրբ
կոյս,
Մուրվէթքեանի ճէմիմիզէ սէն յուժուզ,
Բարեխօսեա առ քո որդին Տէր Յիսուս,
Քապուլ էյլէ զիբրիմ նիսալ հէր ըթուզ:
Է հայրք ւ'եղրայրք ինձ ոչ արգել այս-
մանէ,
Քի սօզլէրիմ գարէրիմտէն զիատէ,
Անմեղադիր լինել հայցեմ ձեզանէ,
Սիզէ ետսիր կէտոյ Քուսուրճէ շաբէ:
Տ. Վ. ՊԱԼԵԱՆ
(Շարունակելի)

Ս Ի Ր Ո Ւ Հ Ի Ս

Կը յիշե՞ս . . .
Մի՞տքդ է արդեօք. — մայիսի մէջ էր
կարծեմ,
Օր մը համակ ժըպիտներէ կազմուած, —
Այն իրիկունն երբ ճաչէն վերջ զուար-
թադէմ
Թատրոն գացինք . . .
Ո՞վ յիշատակ անմուաց . . .
Ըսկիզբէն շատ ուրախ էիր ու զըւարթ
Կատախներով ու ժըպիտով մեզուանուշ
Կը գըգուէիր զիս նայուածքովդ ան-
թարթ՝

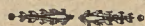
Աչքերուս մէջ յառած աչքերդ քընքուշ:
Սակայն յանկարծ փոխուեցար դուն, ամպ
մը սեւ
Անցաւ ճակտէդ . . . — այն ատեն երբ
բեմի վրայ
Ձոհ մը սիրոյ կը թալիանար մեր առջեւ՝
Սիրականէն լքուած իսպառ անխնայ: —
Փայլուն աչքերդ խաւարեցան ու հոգիդ
Կարեկցութեան յուզումներովդ լըցուած՝
Կը գալարուէր . . . մինչ պաղ քրտինք մը
դէմքիդ
Վարդերը թարմ ափսեւով կ'իջնէր ցած:
Վայրկեան մը վերջ դարձեալ աչքերդ
ստացան
Իրենց նախկին փայլն ու աշխոյժն անըս-
պառ .
Բայց դուն արտուր էիր, յուզուած ու ան-
ճայն
Կը կըռուէիր քու սրտիդ հետ սիրավառ:
Ու կը յիշե՞ս . . . երբ պատահամբ քու
ոտքիդ
Դըպաւ իմ ոտքս՝ սարսաղսիր դու իսկոյն . . .
Կայծ մը սիրոյ լուսաշողէր քու հոգիդ,
Ու բռնկցուց դէմքդ լոցով հըրադայն . . .

* * *

Յ Մ Ե Ռ

Հո՛ւ . . . հո՛ւ . . . կը փըչէ ցուրտ հովը
ձըմրան,
Ու իր պաղ շունչով մարդուն երեսին
Ապտակ կը զարնէ . . . ու կը սարսըռան
Ամէնքը, — մարդիկ, բընութիւն, գետին: —
Բընութիւնը ցո՛ւրտ ու ցո՛ւրտ են մարդիկ
Ծառերը չորցա՛ծ դաշտերն աւերա՛կ . . .
Ու հոմը իրեն ցուրտ սուլու մով սաստիկ
Կը ծեփէ չորս դին ձունով մը բարակ:
Գետննը սառի կարծըր խաւին տակ
Հանգիստ կը նիրհէ, թըմրա՛ծ, անըզգա՛յ:
— Բայց ի՛նչ հեգնութիւն, ի՛նչ արգեղ
կատակ . . .
Երբ որ մտածես՝ թէ օր մը կըրկին
Մեռած բընութիւն նոր կեանք պիտ'
ըզգայ,
Թէ ծառ ու ծաղիկ նորէն 'տի ծաղկին . . .:
Պարիս
ՀՐՈՒՇԱՆ

«ՈՉ ՄԻՆՆԵՆ ՀԱՅԻՒՆ ԿԵՅՅԵՒ ՄԱՐԴ»

Այս աւետարանական վճիռը կարդալով՝
Ֆրանսացի մը ըսաւ .

- Այո պէտք է նախ գինի ու միս :
Բժիշկի մը կարդալով ըսաւ ,
- Պէտք է նաեւ մաքուր օդ ու արեւ :
Ռուս մը կարդալով ըսաւ ,
- Պէտք է նաեւ վրտկա ու մուշտակ մը :
Չէրքէզ մը կարդալով՝ ըսաւ ,
- Պէտք է նաեւ նժոյգ մը :
Հրեայ մը կարդալով՝ ըսաւ .
- Պէտք է նաեւ դժաւ մը լուրիս :
Իտալացի մը՝
- Պէտք է քիչ մ'ալ մաքարոնի :
Քուրդ մը՝
- Պէտք է քիչ մ'ալ սոխ ու ռուսի :
Յոյն մը՝
- Պէտք է նաեւ մէկ երկու հատ սարտէլա :
Աւստրիացի մը՝
- Պէտք է նաեւ գաւաթ մը գարեջուր :
Անգլիացի մը՝
- Պէտք է նաեւ մեծկակ պատառ մը
պիւֆթէկ :
- Դինեմոլ մը կարդալով՝ ըսաւ
- Պէտք է նաեւ գաւաթ մը Դիւլ :
- Հայր պիսքոթ մը (Բէրաւէ)
- Պէտք է նաեւ գաւաթ մը խահվէ :
Հնդկի մը՝
- Պէտք է նաեւ գաւաթ մը Թէյ :
- Զարդասէր օրորդ մը՝
- Պէտք է նաեւ կոնդուրն մը ժանեակի :
Պչրուհի մը կարդալով ըսաւ
- Պէտք է նաեւ հաճոյակատար հոմա-
նի մը :

Խմբագիր մը

- Պէտք է նաեւ յօգուածի մը նիւթ :
- Լրագրապետ մը
- Պէտք է նաեւ քանի մը ընթերցող :
- Ալլանիացի մը
- Պէտք է նաեւ գլուխ մը փրաստ :
- Կեանքացի մը
- Պէտք է նաեւ կոմ մը սպուխտ :

ԱՐՄԱՇԱԿԱՆ ՏՊԱԿՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՍ

(Շատ «Բիւրակն»ի 33 քուէն)

Դպրեմանուց ու Որբանոցին Օսմ. ուսուցիչն ալ Ատարազացի մընէր, բարեկիրթ երիտասարդ Ստեփան էֆ. Թապաքեան : Վանահայր Գուրեմն՝ ինը ամսուան մէջ բաւական յառաջդիմութիւն ըրած էր Օսմաներէնի մէջ յիշեալ հմուտ տաճկաբանին դիւրուսոյց ոճովը :

Փախաքեցայ վանքին Օսմ. ուսուցչին կարծիքն առնել մեր հրապարակի վրայ ծանօթ Օսմ. լեզուի դաստառներու մասին : Եւ ահա հետեւեալ կոկիկ գիտութիւնները լսեցի .

«Ա. Յանձին Մտեփան էֆ. Կուրտիկեանի, կը ճանչնամ մեծահմուտ ուսուցիչ մը Թուրք, Պարս. ու Արաբ. լեզուերու, որ Օսմանեան դրականութեան անցեալին ակնախտիզ գոհարները հանդէս բերաւ, որով մեծ դրգիւ մ'եղաւ Թուրք դպրութեան պատմութեան հետեւելու :

Բ. Յանձին Պետրոս էֆ. Կարապետեանի (Զէքի էֆ.) կը ճանչնամ տաղանդաւոր ուսուցիչ մը, որ կրցած է էրթօղրուլի զաւկներու լեզուն՝ ըստ ամենայնի հեշտին ընծայել, իր դիւահատելի աշխատասիրութեանց շնորհիւ :

Գ. Յանձին Միհրան էֆ. Արիկեանի կը ճանչնամ մեծանուն ուսուցիչ մը Օսմաներէնի, որ առաջինը հանդիսացաւ Թուրք ընթացիկ լեզուն Փոքր-Ասիոյ ամէն հայաշատ գաւառներու, գաւառակներու մէջ ծաղկեցնող : Դարավերջիկ քննադատութիւններն (ըստ իս) չեն կրնար նսեմացընել իր իրական արժանիքը :

Դ. Իսկ յանձին Ռեթէոս (Ռեթիկ Հօճա) Սէճի — եթէ չեմ սխալած — էֆէնտիի բոլոր Օսմ. ուսուցիչներու (չատերուս) մեծ վարպետը, ու մէկ խօսքով դժուարահաճ Արամազդը : Եւ ուրիշներ իրենց կարգին պիտի շարէր, երբ արդէն ես գիշեր բարին կոխելու վրայ էի :

Յիշենք կարգաւ վանքին բրածոները :

1. — Երաժշտապետ Պապա Համբարձում էֆ. Չէրճեան, որ Շարականն ու ժամագիրքը ձայնագրած է վերջերս, որոնց բնագիրները կ'սպասեն բարերարի մը, որ մը լոյս տեսնելու համար :

Խաչվերացի արարողութեան առթիւ տեսայ ձայնագրեալ տետրակ մը, որուն վրայ գրուած էր՝

«Կանոն՝ Խաչվերաց առնելոյ որպէս կատարի ի սուրբ ուխտն Արմաշու, գրեալ հրամանաւ Տ. Մաղաքիա եպիսկոպոսի Օրմանեան Փ. վանհօր եւ Վերատեսչի Դպրեվանդաց :

Համբարձումայ Չէրճեան երաժշտապետէ յամին 1895, ՌԵՄԴ. 53 տարուան ազգին մէկ աշխատաւորը՝ Պապա Համբարձում, այժմ Լաֆաշի եղած է 50 զրշ. ամսականով, եւ իր մտաւորական թոռնիւրը կ'որհնէ Արմաշու վանքի մէկ խցիկին մէջ :

Ատարազարցի մին է Չարխափանի համբաւաւոր լուսարարը, աղբար-Մինասը, դուն ըսէ լուսարար-Մինասը, ուրիշը կ'ըսէ՝ Ազջիկ-Մինասը, իսկ ես կ'ըսեմ, Յովակիմ-Աննա մեր Մինասը, ծնեալ 1844 Հոկտ. 24 ին, եւ կը ծառայէ անխափան 1861 էն ի վեր Չարխափանին, մեծ պահքի մէջ շարունակ ծոմ պահելով, կիներու համար յատուկ քարովներ պատրաստելով, հիւանդներու բժշկութեան համար՝ ամէն կերպ հնարքներ ուսումնասիրելով :

Կը պատմուի թէ անգամ մը ուխտաւորուն մը զայն իր սեռէն նկատելով, իրեն գողտնիքները յայտնած է : Ապա յանգիմանուելով ներողութիւն խնդրած :

Լուսարար-Մինաս՝ իր բազմամեայ բարւոք պաշտօնավարութիւնը գնահատուած է ժամանակակից վանահայրերէն ու պատրիարքներէն, որուն համար՝ առանձնաշնորհուած է «համարձակ կրեւ վնշանն տէրունական գեղազարդ, ի միւրթարութիւն վշտացեալ սրտին եւ ի սրտի շաղմամեայ հաւատարիմ ծառայութեան տա :

ճարին, Չարխափան Ս. Աստուածածնի Դպրեվանդաց Արմաշու :

Դպրեվանդաց առնելը հանդերձեալ են յառաջիկայ տարի իր Յուրեղեանը տօնելու հանգիստալէս : Իսկ տիրացու Մինաս՝ ինքը շատ փափաք կը տածէ յառաջիկայ Ս. Զատիկի տօնին Ս. Երուսաղէմ ուխտագնացութիւն մը կատարելու, եւ տնօրինական Ս. տեղեացը օրհնութիւնները վայելելու :

* *

Ոչ նուազ բրածոներէն էր վանքին 40 տարուան խոհարարապետ Ստեփան աղբարը որ տնտեսական տաղնապի ժամանակ հրաժարելով՝ յաջորդած է իր աշակերտը՝ Արմաշի Մեարոպ, որ երբեմն խոհարարի օգնական էր. տարեկան համեստուկ գումարով մը վանքին խոհարարութիւնը ստանձնած է :

Նոյնպէս վանքին բրածոներէն են, դռնապան-Չաքարը, երբեմն մառանապետ, գրեթէ 40 տարուան վաստակաւոր մը : Ղարուճի Պետրոս Տէր-Յովհաննէսեանը, 35 տարուան աշխատաւոր մը : Սրճարար-Արշակ-աղբօրը տեղ ուրիշը յաջորդած է : Հապա ո՞ւր թողունք, այն համբաւաւոր՝ «Անվարտի հրեշտակ, բոլորիկ սատանայ՝ ճոտճոտեան Յովհաննէս տիտղոսաւոր գործակատար Դպրեվանդաց յԱտարազար» յորջորջուած վանքին հին աշխատաւորը :

Ա. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կ Ե Ա Ն Ք Ը

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

— 333 —

[Շար. Բիւրակնի 33 բուեկ]

«Այսօր թղթը կենդանաբանները, գիտունները համակարծիք են իրարմէ տարբեր կենդանային ու բուսային շատ մը

տեսակներու գոյութեան մասին, տեսակներ՝ որոնք իրենց յարմար աշխարհագրական բնակավայրն ունին, բայց զալով այս տարրեր տեսակներու կազմակերպման խնդրին, կենդանաբաններն իրարմէ չառ տարրեր կարծիքներ ունին:

«Ոմանք կը խորհին որ իւրաքանչիւր տեսակ աշխարհիս մակերեւոյթին որոշեալ մէկ կէտին վրայ ծնունդ առած է եւ կամայ կամաց այս կենդանաբանական ֆոյեր (zoogénique) շրջակայ վայրերն տարածուելով՝ իր արդի բնակավայրի տարածութիւնն իւրացուցած է:

«Ուրիշ բնագէտներ ու մասնաւորաբար հաշակաւոր Ալֆրէտ Կոպլանդ, այս ենթադրութիւնը խտրել կը պախարակեն ու կ'ընդունին որ իւրաքանչիւր տեսակ այսօրուան ապրած բոլոր վայրերուն մէջ ծնունդ առած է եւ որ ծնունդ առած է այն ամէն տեղերուն մէջ ուր իր գոյութեան համար յարմար պայմաններ գտնուած են եւ որ վերջապէս հողերուն դիրքը, անոնց բարձրութիւնը, շարունակութիւնը կամ անանցանելի տարածութեամբ բաժանուածները (գետեր, ծովեր, ովկիանոսներ եւ այլն) կենդանիներու աշխարհագրական բաշխման վրայ ազդեցութիւն մ'ունեցած չեն:

«Եթէ Ա. Կոպլանդի յայտնած ենթադրութիւնը ճշմարիտ ըլլայ, կ'ըսէ Միլն-Էտտուոու կենդանական աշխարհագրութեան (géographie zoologique) ուսման նպատակը պիտի ըլլայ խուզարկումն այն գաւառներուն ուր կը բնակին իւրաքանչիւր տեսակի որոշ ներկայացուցիչներն եւ այս աշխատութեան հետեւանքը պիտի ըլլար տեսակ մը չոր, ցամաք ու անպտուղ վիճակագրութիւն:

«Ընդհակառակն, եթէ կենդանային տեսակի մը նախնական ծնունդը, փոխանակ բազմակողմանի որսով խառնաշփոթ երեւոյթ մ'ըլլալով՝ տեղական միակողմանի երեւոյթի մը պարտական է եւ եթէ առաջին արմատէն յառաջ եկած սերունդները տարածուած են կամայ կամաց այն տեղերն որ մինչեւ այսօր կը գտնուին, իրենց բաշխման եղանակին

քննութիւնը գիտական օգտակար ու բազմաթիւ խնդիրներ կը յարուցանէ:

«Արդ չառ մը եղելութիւններ որոնք մինչեւ այժմ լաւ մը չէին ուսումնասիրուած՝ կը ձգտին հաստատուել որ գործերն այս վերջին կերպով տեղի ունեցած ըլլալու են:

«Այս ուսումնի որով մեծ ու օգտակար ծառայութիւններ կ'առայ մատուցանել աշխարհագրագէտներու, երկրաբաններու, ճանչցընելով անոնց թէ հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը հողերու խաւ ի խաւ կազմութեան ժամանակ յաջորդական ինչ տեսակ փոփոխութիւններ յառաջ եկած են երկրիս մակերեւոյթին վրայ:

«Արդարեւ այսպէսով կը տեսնանք որ հին ատենները հողերն իրարու հետ ունեցած են տարրեր տարրեր յարաբերութիւններ եւ այսօր այդ հողերէն մաս մը ջուր ընդարձակ տարածութեամբ մը բաժնուած է ուրիշ մասէ մը: Վերջապէս կրնանք նաեւ հետեւցընել որ չառ մը ծովեր որոնք այժմ իրարմէ բաժնուած են հողի կոյտերով, ասկէ չառ տարիներ առաջ ուղղակի իրարու հետ յարաբերութեան մէջ էին»:

Մ. ՄԱՆԱՔԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԱԼԻ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԷՍ ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Շատ շուտ կը գիտցուի որ եւ է մէկու մը ալէն յարձակում կրած ըլլալը: Նորածին մանուկներ ստէպ յանկարծական ճիչեր կ'արձակեն, մայրեր անտանելի անհանգստութիւն մը կ'զգան, կուրծքերնին անդադար կ'ելլէ ու կ'իջնէ, գոյներնին շուտ շուտ կը փոխուի, կը գունատին, կը նուաղին իսկ, Բայց գիտուն «մայր» անցած կնիկ գտնուած տան մէջ խիստ հազուադէպ է այս վերջին պարագան վստիկ հոն խիստ կանուխէն կը գործադրուին պաշտպանողական ազդու

միջոցներ, պատը մախաթ միտել, սոխ մը չորս պծեղ (չերտ) ընելով մկրատի մը ծայրը անոնցմէ մէկին անցնելու դղաձկանին սնարին մօտ դնել, քիչ մը ալի օճախի մոխիրն ու պատառ մ'ալ հաց պահել թէ մանական բարձին տակ դղաձկանին ծոցը, գիշեր ցորեկ հսկել անոնց եւն.

Ալի օճախի կնկան ձեւակերպութիւնները ենթակային անկողնուն վրայ:

Դղաձկանի մ'ու իր նորածնին վրայ զանցառութեամբ նախազգուշական միջոցներուն վերոյիշեալ նշանները տեսնուելուն պէս իսկոյն կը դիմեն ալի օճախի կնկան, որ խրոխտաբար կուգայ դղաձկանին մօտ ու իր աւանդական ձեւակերպութիւնները կը կատարէ. Մէկ հերկու անգամ ես իսկ անձամբ ներկայ դտնուած եմ այս արարողութիւններուն, չէի կրնար օճախի կնկան սպառնական նայուածքներուն հակառակ խնդուքս բռնել. Դռնէն ներս մտնելուն պէս կ'սկսի երկայն երկայն յօրանջել ու «ճառի քղի յոռիի ալ գտիր էս դավալին» բանաձեւը կը մրմնջէ, որուն տնեցոց կողմէ յաճախ, իսկոյն կը պատառիանուի «Վնիրէ մերս փնիրէ Աստուած պէլան տայ, հարդէ կէս գիշեր արթուն էաք, մեղայ թող ըլլի բան չի կար, ալ կէս գիշեր չըջեցաւ նէ էլ լամ ինչ մեղքս պէհիմ, համան սէպէս գլօղս քիչ մը բարձին դնիմ ըսի ու հաւուքուն մընիկ առի չառի՝ չաղան ուլուիկի պէս ամուր մի ճնչեց, հոնկի էսդին է յուր ըրէհէթու թին ըսածդ չունիք — հա՛ն չիս ըսիր հէրիֆը ֆըրտաթ գաիր է տահա, կըյաւելու օճախի կինն, ու, վերջացընել հրա մայելով այս խօսակցութիւն, կը նստի դղաձկանին ճիշդ գիմացը՝ անկողնին վրայ. Զեռքին մէջ քիչ մը աղ կամ

զմելի մը առնելով կը պտըտցնէ դղաձկանին գլխուն վրա — աղկուրէ, եւ ամէն պտըտցնելուն ինք կը յօրանջէ, կը թուքայ ձեռքի առարկային վրայ ու կը փչէ հնթակային բերանին մէջ եթէ սա եւս կը յօրանջէ. Դանի մ'անգամ այսպէս ընելէ ետքը, կ'ելլէ կը չփէ ենթակային ամէն կողմը մանաւանդ փորն ու ստամոքսն որուն սիրտ կ'ըսեն, միշտ անհասկանալի բառեր ու քանի մ'ալ աղօթքի առաջին տուններն արտասանելով. Այս միջոցին է որ ալ պիտի փախչի ուստի օճախի կինն սուր ճիշեր կ'արձակէ, հրեւր կը թթուեցնէ իբր թէ ինք իսկ կը տանջուի ալէն՝ ենթակայ դղաձկանն ազատելու համար. Ապա աղէն, եթէ աղ է ձեռքինը, կտոր մը ինք կուտէ, կտոր մը դղաձկան մօրն ու զաւկին բերանը կուտայ ու մնացած մասն ալ կամ դրան սեմին վրայ կը ցանէ եւ կամ հոսուն ջրի մը մէջ նետել կը հրամայէ. Այս աղէն մաս մը կրակը նետէ եթէ ճաթրտայ լաւ, նշան է թէ կինն այնչափ վտանդաւոր վիճակ մը չունէր, իսկ եթէ անձայն այրի պէտք է հակառակը իմանալ, թէ որ զմելի է ձեռքինը, անով շրջանակ մը կը գծէ անկողնին շուրջը ու սոխ մը խաչաձեւ կտրելով կը դնէ ենթակային սնարին վրայ. զմելին ալ մէջը թողած, Հուսկ յետոյ կը նստի անկիւն մը յաղթական դեմքով ու «հալայու թէզ խլաբորեցաք չէնէ կնկան գացած օրն էր, մերձագերօք լցուիր էին վար անցնելիքները, զավալուն ճիկերը հարգէյու. ճատին ճանկէն խալըսեցինէ ինչ հալ քաշեցի, ինչ է նէ կնկուկը ազատեցաւ անկէ աղէկը չի կայ, նարեկը գլխուն վերեւէն պալաւ մէնէք, ա'իս կուրպան ըլլիմ իս էնուր հէրուր մէկ խօսքս բերնէս էլլար նէ

տեսնայիր թէ ինչպէս տէրրիւր դողային. այսեօք ալ քիչ մը արթուն էղէք էնի կինէ կ'երթայ ու կուգայ, ջոր չի ցամքեցնիր ըմմա հիշ մի վախէք բան մ'ալ չիննայ էնիր մեր Ասուածածինին զօրութիւնօքը՝ կ'ըսէ ու քիչ մը մոխիր պատառ մըն ալ հաց տալով կ'ապսպրէ որ բարձին տակ դնեն ու ինք կ'անցնի կ'երթայ. ճար տար օճախի տէր էր իրենց դիմողներուն, իրենց դրան մօտենալուն պէս կ'սկսին եղեր յօրանջել:

Շուտոտ

Խաբեբայ ոգի մ'է Շուտոտը, որ ամէն ձեւի կրնայ մտնել եւ որ մանաւանդ պաշտօն ունի կաղանդի գիշերներն առանց աղօթքի պառկող պզտիկ տղոց երեւալով՝ անոնց ամենէն մտերիմներուն կերպարանքով, անկողինն իբր ճեմիչ ներկայացնել ու յորդորել որ հոն միգեն, եւ չափահասներուն իրենց բնական միւս կարիքը կատարել կուտայ. Ունեւոր տան պառաւ մը կը պատմէ թէ իրենք լուացարար մը ունէին որուն պատուիրեր են իրիկուրէն — կաղանդի իրիկուն — որ առտուն սովորականէն քիչ մ'աւելի կանուխ գայ լուացք ընելու համար. Ասիկայ ինչպէս որ է նոյն իրիկունը աղօթք չ'ըներ, ո՞վ գիտէ խեղճը թերեւս առտուն սովորականէն քիչ մը աւելի կանուխ արթննալու խորհուրդով կը մոռնայ ալ, գիշերը թախ թախ դուռը կը զարնուի, լուացարարն ընդոտ կ'արթննայ, ո՞վ է ատ, իբր թէ իր ծառայած տանտիրինն է որ եկեր զինք կը կանչէ. Աղ կը լցուի կ'աճառուի ժամանակին չարթննալով տիկինը մինչեւ իրենց տունը յոգնեցուցած ըլլալուն համար. Ինչ որ է եղածն եղած է, պատրաստութիւն կը տեսնէ ու ճամբայ կ'իյնայ, պահ

մը վերջը լուացարար կինը կը խելաբերի, «այս ճամբորդութենէն ես բան մը չեմ հասկնար կ'ըսէ, ոչ այս ճամբան այն ճամբան է եւ ոչ ալ տուները այն տունները, քիչ մ'անդին սիրտն ալ աւելի կը պղտորի, որովհետեւ ուղեկիցը կ'սկսի արեղձըրեղ խօսիլ, անգամ մը կը դառնայ երեսը կը նայի, որ ծառայած տան տիկինը չէ եւ ոչ ալ իր ծանօթներէն մէկը, սոսկում, այլ ակամայ պէտք է որ հետեւի, հաղիւ մէկ երկու քայլ ալ կը փոխէ եւ ահա ուղեկցուհին պզտիկնալով կը պզտիկնայ, տակաւ կ'անօտրանայ եւ վերջապէս մութուն կը խառնուի. Խեղճ լուացարարը կը զգայ գործին տխուր եղելութիւնը, մութ է, սակայն աչք աչք չի տեսներ որ ըլլալը չի գիտեր, շուարած է ինչ ընէ, որ գիմէ զով անիծէ. Յանուն Յիսուսի Գրիոտտի կը մրմնջէ, վերջապէս եւ ուղղութիւն մ'առնելով կը քալէ, փառք որ առած ուղղութիւնը ճիշդ ըլլալով շիտակ տուն կը հասնի եւ դարձեալ անկողին կը մտնէ. Բայց առտուն կանուխ գործին գլուխը գտնուելու չարածճի խորհուրդը չի թողուր որ բերնի համով քուն մը քնանայ, շուտ շուտ կ'արթննայ, այս անգամ ալ սակայն աւելի ծանօթ կին մը կայ քովը որ կը յորդորէ զայն հանգիստ քնանալ առարկելով միշտ թէ շատ կանուխ է դեռ. Խեղճ կինն առտուն իրաւցնէ կանչողներուն իսկ չէր ուզեր հաւատալ:

Շուտոտ անգամ մ'ալ նոր հարս մը կը կանչէ տեղէն իբր թէ մերանցը պիտի տանի զայն. Խեղճ հարսին ուրախութենէն ոտքը դիտնին չհասնիր. մերանց տունը երթալ ո՞հ որքան ուրախալի բան նոր հարսներու համար:

Մինչեւ (*) Բունար պաշի կը հետեւի անոր նոյն տպաւորութեամբ, բայց հոն հասնելուն գործն ուրիշ գոյն կ'ստանայ, շուտով ինքզինքը յայտնելով կը հրէ զայն ուժով մը ու կ'աներեւութանայ, խեղճ մանկամարդ հարսը հոն կը հարկադրուի մնալ մինչեւ առտու մինակուկ եւ ահագոյցի մէջ, երեւակայեցէ՛ք թէ ինչ մեծ վիճակ կը բրդի անեցոյց մէջ առտուն հարսին բացակայութեան առթիւ, մանաւանդ թէ ինչ տեսակ մաածութիւններ, կասկածներ կ'արթննան անոնց սրտին ու մտքին մէջ, տեսնելով ուշատին անոր վերագարձը, հարսին պապուն օրհնէքը գլուխն է եղեր որ չարիք մը չէ հանդիպեր:

Ուրիշ մը զարմանալին կը պատմէ. օր մը, կ'ըսէ սա, մեր գրացիներէն մէկն ալ Շուստէն խաբուելով՝ դուրս կ'երթայ, սակայն շուտ մը իմանալով եղելութիւնը՝ ետ կը դառնայ եւ այն ինչ ներսի դռնէն ներս կը պատրաստուէր մտնելու, շուտն է նորէն կը անկուի անոր գիմացը ու կ'սկսի իր շարականները կարգաւ անոր գլխուն: Բայց մեր գրացին, խեղճ գլուխը մարդ, անդադար յանուն Յիսուսի Քրիստոսի կը մրմնջէ ու կը յամառի անոր հետ երթալու: Շուտով տեսնելով որ կարելի չէ ա'լ զայն խափել, բարկութեամբ կը լարէ հինգ մատուղներն ու «յիսը գիսը աչքդ մտնէ» ըսելով կը խօթէ ենթակային աչքն ու կ'աներեւութանայ:

Խալիկ

Կարճահասակ եւ որ աւելին է ան.

(*) Մէկ ժամ հեռաւորութեամբ դէպ ի արեւելք ջրաշատ տեղ մը օրուն մօտին է Կոլմա ու Դամիանոս անարժաթ բժիշկներուն աւերակ եկեղեցին:

համեմատ անդամներով թեթեւ հոգի ցատկոտուն, խեղկատակ մարդիկ են որ մեծ մեծ կօշիկներ, լայն վերարկունք հագած ու գլուխին կամ խիստ նեղ ու երկայն եւ կամ շատ լայն ու կարճ թաղիք դրած կ'երեւան ենթակային աչքին ու քիչ մը անոր անկողինն շուրջը պարելէ, խեղկատակութիւններ ընելէ ետքը, մէկ վայրկեանի մէջ հազարումէկ սոսկալի ոճիւրներ գործելով վախցնել կ'սպառնան զայն:

Խալիկի թաղիք ունենալու միջոց

Քանի մը պառաւներ կը մեղադրեն զմեզ դեռ խալիկին թաղիքն ունենալու միջոցն անգիտանալնուս համար. «չե՞ս դիտեր որ, կ'ըսեն, խալիկը արօտէն վերագործող նախիրներուն ամէնէն առաջ եկող կովուն կոտորին ծայրը կ'ըլլայ. իրիկունն անոնց գալու ատենը գնա՛ տեղ մը պահուրտէ ու տեսնուելուն՝ իսկոյն երեք անգամ դարձիւր դարձապարիզ վրայ, ստքիդ տակ ածուխի կտորներ պիտի դտնես, անոնցմէ մէկ երկուքը լեզուիդ վրայ դիր, խալիկը աշուրներուդ կ'երեւնայ, այն ատեն վաղէ խէ թաղիքն ու փախիր եւ որչափ որ կարելի է շուտ առուէ մը ցատկէ, ասով խալիկն անկարող կ'ըլլայ մօտդ գալու ու դուն կը տիրանաս թաղիքին:

Կառակուրտ (մղձաւանջ)

Կառակուրային համար օրոշ բան մը չ'ըսուիր: Ոմանք՝ հօկայ մարդիկ են կ'ըսեն եւ ոմանք թանձր ստուեր մը որ երբեմն կը տարածուի որ եւ է պառկողի մը վերմակին վրայ ու պառկողը շնչահեղձ ընելու ատուիճան կը ծանրանայ, երբեմն բարձր կը քաշէ երբեմն ալ մկան կամ կատուի կերպարանքով կը մտնէ անկողինն մէջ ու

վախ ու սարսափ կ'ազդէ պառկողին։
Շատ անգամ կառակուրան կեսուրս
կոխած է, կ'ըսէ կին մը, գիշերը յան-
կարծ խեղդուկ ճիչեր կ'արձակէ ան,
տունօք կ'արթննանք «ի՞նչ կայ նորէն
կը հարցընենք» - ի՞նչ կ'ըլլայ կը պա-
տասխանէ բարձ կամ վերմակս կը քա-
շէին եւ կամ անկողնիս մէջ մուկ
կամ կատու մտեր էր։ Չե՞ս հաւտար
կը յարէ սա, անցեալ օր նորէն այս-
պէս պռապ, խփոյն ճրագը վառե-
ցինք եւ իրաւցնէ բարձը դրան առ-
ջեւէն գտանք (° ° °)։

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

Քըզի = քեզի։
Յոռկի = ուրկի։
Էս = այս։
Վնիլ = հակառակիլ։
Ասուած = Աստուած։
Հարպէ = մինչեւ։
Դլօղ = դուրս։
Հաւուքուն = թեթեւ քուն։
Չաղա = մանուկ։
Ուլուրիկ = ուրուր։
Յոռկի = անկէ։
Յոռկի էս դին է յուր = անկէ ի վեր է որ։
Հալայու = աղէկ որ
Թէզ = շուտ։
Մրէ-ձագերօք = մայր իր ձագերով։
Լցուիլ էին = խոստեւ։
Յանկի = անկէ։
Էնուր = անոր։
Հէրուր = երբ որ ամէն անգամ որ։
Դոք = դուք։
Էնի = անի։
Ջոր = ջուր։
Ջոր չցամքեցընել = անընդհատ եր-
թալ գալ։
Ըմմա = Սակայն։
Չիննա էնիւր = չի կրնար ընել։
Մէր ասուածածին = մայր Աստուած
ծածին։

Աղ լցուիլ աճառուիլ = խիստ ցաւիլ։

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃԸԼՃԸԼԵԱՆ

Մալաթիա

ՍՈՎՈՐՈՅԹՆԵՐ ՈՒ ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄՆԵՐ
ԱՐԱՅԿԵՐԻ ՄԷՋ

— Անձեղն եթէ գոյ տան առջեւ կամ
տանիքը կանչէ տեղէ մը, բարի լուր մը
պիտի գոյ։ Խէրն ու բարին, անձե՛ղ
դո՛ւք, կ'ըսեն։

— Լուսնկա-նորուն եթէ բարի մարդու
երես կամ ջուրը նայիս, գործդ յաջող
կ'երթայ։

— Փռնդ տալը՝ հեռու տեղ մը կը յի-
շեն քեզ, քովինն երգ բարի յըլլի՞ կ'ը-
սեն։

— Ագաղաղն եթէ անժամանակ խօսայ
կը մորթեն, լաւ չէ։ Ինչպէս նաեւ եթէ
հաւը խօսայ, ձախորդութեան նշան է
կամ մարդ կը մեռնի։

— Շուռն երբ կ'ոռնայ, մարդ կը մեռնի,
ոտնամանը հակառակ կողմը կը շրջեն։

— Ճամբայ գացած ատենդ եթէ օձ
կամ մողէզ առջեւէդ անցնի՝ ձախորդու-
թեան նշան է։

— Օձու կապան (խորխը) եթէ երեսային
բարձին տակ դրուի՝ շատ կը քնանայ։

— Չկան փորն եթէ կրակը ձգուի ու
պայթի այն տունը տղայ գաւակ պիտի
ծնանի։

— Ս. Սարգսի պահոյ մէջ տղոյ մազե-
րը կը կնտեն, լաւ է։ Ս. Սարգիս այդ
օր ձիուն քուռեկը կնտեց։

— Կաղանդին նախորդ իրիկունը՝ պուշ-
կուրէն՝ քօթա կ'ընեն։ Թանձր հաց ու
մէջը ստակ կը դնեն, բաժնուած ատեն
որու որ վրձակի ցտակն՝ անոր բախդը
բաց է։

— Տղան եթէ ուշ լեզու ելլէ (խօսի)
եկեղեցու դրան բանալին բերանը կը խօ-
թեն։

— Նրեխային ուօր կապոյտ քար մը կը
կարեն, կամ ծոպէն ասեղ մը կը կախն
աչեղ չըլլալու համար, և աչեղ եղողին
համար աչ կ'ուրեն, յատուկ կիներ կան
աչ ուրող, եթէ վրան կարդացած ատենն
կը խփկտայ՝ ըսել է թէ աչեղ եղած է։

— Կարկուտ կամ յորդ անձրեւ եկած
ատեն՝ խաչ-երկաթը կը նետեն անձրեւ

ւին տակն որ կտրի. — Իսկ երաշտու-
թեան ատեն անձրեւ բերել տալու հա-
մար Մամա-չթթեկ կը պտտցընեն:

— Անոր որ ձեռքը սիկիլ կայ, եթէ
բոշայի մը յետոյքը կամթէ, կանցնի:

— Պզտիկներուն եղունգը չեն կտրեր
որ գող չըլլայ:

— Նղունգդ եթէ կրակը ձգես՝ կը խեն-
դենաս, պէտք է հողի վրայ ձգես և ը-
սես. — «Գետին, քեզի կուտամը, Նրկինք
վկայ, Դատաստանին օրը դրկէ որ գայ»:

— Շարաթ օրն եղունգդ կտրելու է որ
մատներդ կսկիթ չըլլայ:

— Քաշուած ակուան գերեզմանատունը
նետելու է:

— Թռչուններս բոյնէն ձու գողցողը
կամ բոյնը քանդողը՝ համր կ'ըլլայ:

— Ջորին եթէ ծնի՝ յետնաշխարհք պի-
տի ըլլայ:

— Ճրագը վառած ատեն եթէ տեղ
տեղ երկնցած մնայ, ըսել է թէ հիւր
պիտի գայ:

— Շատ նստող հիւր մը հանելու հա-
մար (որ կապերը հետը բերած է) ոտնա-
մանին մէջ աղ կը լեցընեն:

— Գացողի մը որուն վերադարձը
չ'ուզուիր, ետեւէն քար կը նետեն, իսկ
ընդհակառակն երբ վերադարձը ցանկալի
է, ետեւէն ջուր կը նետեն:

— Նրեթկտալը՝ (յօրանջել) առջեւէդ
ստատնայ անցած է, պէտք է խաչակըն-
քել:

— Ափն եթէ կ'եռայ՝ փարա պիտի գայ,
իսկ ոտքը ճամբայ երթալ կը նշանակէ:

— Միրանի գօտին (Չէչչէ-գօտին) մա-
տով չեն ցոյց տար, մեղք ունի:

— Վարդապետի երես նայիս ու հաւը
թուխս դնես, ձագտիքը գանգուրով կ'ըլ-
լան:

— Քացախին բողոզն ամէն ուրբաթ
եօթ թաւ ջուր կը լեցընեն, ու բողոզէն
վար պո՛ւմսլ կը պոռան, որպէս զի քա-
ցախը դօրաւոր ըլլայ:

— Նոր հարսերն ու ընդհանրապէս ցա-
ւաքարները «ժժուանք» կը թափեն —
մեծաւանջ Քանդակը Աղէկները խեղ-
դելու փորձ կ'ընեն, պէտք է աղօթքով
հալածել:

— Տղածկան հարսը մինակ չեն թողուր
որ ալ չկոխէ:

— Քառսունքին մէջ երեսային հաշ-
կ'ըլլան որ ալ չփոխէ (որպէս թէ հրէշի
հետ):

— Նրկու նորածին մանուկի հայրեր
քառսուն օր իրարու տուն չեն երթար,
երեսան քառսուն-կոխ չըլլալու համար
(ազազուն, միշտ հիւանդ կը մնայ, չա-
ճիր) ու եթէ սխալմամբ պատահի իրարմէ
ստակ կամ բան մը կը փոխեն, իսկ երե-
խան թրիքով կը կռնեն:

— Մոցւոր հարսն արու զաւակ բերելու
համար եկեղեցիէն ներս մտած ատեն
մատը դօտընիւթը կը խօթէ:

— Մոցւորն ում դէմ ելլէ, փորու երե-
խան ճիշդ անոր նմանը կ'ըլլայ (դէմը կը
խաղայ):

— Տղածկանն երեսային աջ կողմը պառ-
կեցընելու է որ յաջորդ ծնունդն ալ ա-
րու ըլլայ:

— Նորածինը մկրտելու համար եկեղե-
ցի տանողն ետին նայելու չէ, պզտիկը
չիւ կ'ըլլայ:

— Մանուկն առաջին անգամ օրրան
դրած ատեննին, գլխուն վրայ ընկոյզ կը
կոտրեն:

— Մթնեղէն վերջ, դռնէն ներս սև ա-
ման չեն առներ լաւ չէ:

— Յինանցը (Չատկէն-Համբարձում) ա-
րեւմուտէն ետքը չեն աշխատիր, հաւ-
կուր չըլլալու համար:

— Ալուրին պարկին վրայ (Չաղացքէն
գալէն ետքը) քար մը կը դնեն, որ պէ-
րէքէթով ըլլայ:

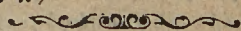
— Սեմիքի վրայ, փլատակներու մէջ
կամ Չաղացքը մինակ չեն նստիր, ճիները
կը զարնեն:

— Հարսնոց օրը՝ պսակուելու համար
երբ եկեղեցի կը մտնէ, փեսին դրպանը
բերանը բայց զմեկի մը ըլլալու է, որ ա-
պա գոցէ, այսպէսով չեն կրնար կապել,
(կախարդները դեղերով առնութիւնը կը
կորզեն):

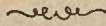
Արաբիկ

(Դարանակէ)

Գ. ՏԵՎԷՃԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ ՄԸ

Ստորեւ հրատարակուած է ծանօթ Ա. Ղաւնի Ստեփաննոս Պատրիարքի ձեռագիր մէկ ամուսնական հրամանին: Ձեռագիր հրամանի-ի խորանազարդն ոսկեզօծ ու դոյնզգոյն է: Պատրիարքական կնիքն ոսկեզօծ չրջանակի մէջ առնուած է, չրջապատը (contour) գրուած է «Քի Ծոյ Ստեփաննոս Վրդապո Պատրիարք Կոստնու (ռմձ), դաշտին վրայ (champs) Հօր Աստուծոյ նկարը, ճառագայթաձեւ լուսապսակ մը գլուխը, դէմքն ալ կողմը (en profile) դարձած, վեր բարձրացած ալ ձեռքը որ կ'օրհնէ, կնիքէն դուրս, ստորոտը, տապանակաձեւ բացուած գիրք մը, սա կարմրագեղ վերտառութեամբ «Եւ օրհնեաց ըզնոսա աստուած եւ ասէ...»:

Մեծ չրջանակին մէջ, կնիքին ոսկեզօծ համակերտն չրջանակի ալ կողմը, մարուսաւոր երիտասարդ մը, ձեռքը «Փառք ի բարձունս» բռնած, ձախ կողմը դեռատի աղուրիկ կոյս մը, ձեռուրները խաչաձեւ սրտին վրայ: Քրիստոս իր ձեռուրները տարածած, ալ ձեռքը երիտասարդին ու ձախն ալ կոյսի գլուխը: Հօր Աստուծոյ որդուն լուսապսակին քիչ մը վերեւ համակ ոսկեզօծ ճառագայթաձեւ եռանկիւն մը, երեսը աղանի, = խորհրդանշան Երրորդութեան: Գիրը Անցման-շեղագիր: (Սոյն այս հրամանին նուիրած է Բիւրակնի վարչութեան կողմէ Վիեննայի Պատ. Մխիթարեան Միաբանութեան:)

«Յիսուսի Քրիստոսի Ծառայ Տէր Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս եւ շնորհիւ Սըրբոյ Հոգւոյն Վերատեսուչ եւ . . . մեծի մայրաքաղաքիս Կոստանդնուպօլսոյ, Յորմէ բերկրապատար իմն ցնծուբ եւ հայրական օրհնութեամբ յայտ լիցի, զի որովհետեւ Սրբազանն խորհուրդ պսակի եւ ամուսնութեան հարազատ ընկերակցութիւն կրկին աճման արժանաւորութիւնըս հանդիսացուցանեն, մի աճման անապակ եւ կենդանի սիրոյ առ իրեարս հանգոյն Քրիստոսի ընդ եկեղեցւոյ ըստ Ա.

ռաքելոցն, որ ըստ առաւելութեան դերաքանչ խորհրդոյն: Եւ երկրորդ՝ ըստ Աստուածային օրհնութեան, որ առ Ա. դամ եւ առ Նոյ, աճման բարեբաւտիկ ընտանեօք եւ շնորհասուն զաւակօք ի փառաբանութիւն Ամենասուրբ Երրորդութեան. ուստի շարժեալ եւ մեր ըստ հրամանի փրկչին մերոյ տուաք հրաման բարեկրօն տէր Թովմաս քահանայի ի պըսակել գրեթապատիւ եւ զՔաղոր Միքայէլ Ամիրայի բարեժառանգ որդի ազնւաշուք Նշան Աղայն՝ ընդ յարգապատիւ Նշան Աղայի պարկեշտասուն դստեր Երմոնեայ կոյս ընդ կուսի, Յորոց վրայ Ամբաւզօր Ալ Ամենակալին հովանաւորեալ՝ զերծ ի տրտմականաց եւ յամենայն արկածից թշնամւոյն ըստ հոգւոյ եւ ըստ մարմնոյ կացուցէ, եւ հեղեալ զնոցայն սիրտ զանանց ցնծութիւն ըստ Կանային հարսանեաց փառաշարդեացէ, շնորհասուն որդւովք եւ Աղնույարգ պարագայիւք ունձացեալ որպէս ձիթենի մշտազուարճ տնկեալ ի տունն Աստուծոյ յուրախութիւն սրտից գերաշուք ծնողաց, եւ ի պարծանս Արիիափայլ անուան տհմկնե իւրենց եւ լրուե Ազգիս:

Գրեցաւ շնորհաւորութեան եւ հրամանի Կոնդակս յամի 1838, յուլիո 31. ի Պատրիարքարան ամենայն Հայոց, ի Կոստանդնուպօլիս:»

Հրամանի-Կոնդակս հետաքրքրական է անով որ տխուրսներն արդի սովորակաւնէն շատ կը տարբերին. — Ծանօթ է ամենուն թէ Գերապատիւ տխուրսը կը տրուի հիմա ծայրագոյն վարդապետներու եւ եպիսկոպոսներու, սակայն ամիրայ մը, աշխարհական մըն է որ Գերապատիւ տխուրսը կը կրէ այս հրամանի-Կոնդակին մէջ, Տխուրսներու խնդիրը յաջորդ ուսումնասիրութեան մը թողելով՝ կը փութանք ուշագրաւ կէտ մը պարզել որ դեռ իր այժմէականութիւնը վառ սլահած է: Պատրիարքը վարդապետ տխուրսն իր բարձր պաշտօնէն անբաժին նկատած է՝ հինաւուրց սովորութեան մը համեմատ: Թէ ի՞նչ էր այս սովորութիւնը՝ թող ինք Արշակ Տէր Միքելեանը խօսի («Հայ. Ա.

նաքեղական սեղանադաս Ս. Եկեղեցին եւ իւր Սուրբ Կարգը», էջմիածին, 1897, էջ 222-224) որուն բողոքովին համաժողով ենք։ Մեր նախնեաց մէջ ամենաբարձր դիտութիւն եւ արժանաւորութիւն ունեցող անձինքն էին վայելում վարդապետութեան շնորհն, ուստի եւ մեծ ակնկալութիւն էին շարժում ժողովրդի մէջ եւ թէ իւրեանց բարձր հեղինակութեամբ անհամեմատ մեծագործութիւններ էին եւ յառաջ վարում եկեղեցու գործունէութիւնն ուժեղ ձեւքով։ Նախնեաց հռչակաւոր եպիսկոպոսներն ու հայրապետներն իսկ կոչնում էին վարդապետներ որոնց մենք այժմ Ս. Հայրեր ենք անուանում։ Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան մեծանուն Արքեպիսկոպոս-Արքահայրն ալ անջինջ կը պահէ իր վարդապետ տիտղոսը զոր այնքան տքնութեամբ ըստացած է։ Այս տոթիւ մասնաւորապէս մատնանիլ կ'ընենք սա յաւէտ փափաքելի կէտը թէ մեր կղերական դասի միակ բնականը, Գեր. Եղիշէ Վ. Դուրեան, յառաջիկային Եպիսկոպոս ձեռնադրուելով հանդերձ, չպիտի խորշի վարդապետ տիտղոսէն զոր ուրիշներու պէս այնքան աժնկէկ գնած չէ։ Ե՛հ, ցարդ, մեր կրօնական-կրթական շրջանակին մէջ ո՛րչափ անարժաններու այնպիսի տիտղոսներ չուայլած ենք որոնց իրաւամբ արժանանալուն համար թո՛ղ թէ հմտութիւն այլեւ կոչում ալ չունին։

Գ. Խ.

Ս Ի Ր Ե Ր Փ

Պարտէզ պարտէզի գլխաց,
Քեզ տեսայ խելքս գնաց,
Քանի օր է չեմ տեսեր,
Իմ սիրելիս ո՞ւր մնաց։
Անրման է աչերդ,
Ինչ քաղցըր են խօսքերդ,
Գետեր ծովեր մէկ ըլլան,
Ձեն մարեր սրտիս կրակները,
Էքուս առջիւ ետդի է,

Ոսկիս չիֆթէ խաղի է։
Էլն ինչ կ'ըսէ թող ըսէ,
Եարս ճակախ ետդին է։
Հիւանդ եմ հալիկ չունիմ,
Խարիպ եմ մայրիկ չունիմ,
Ընկեր եմ ծովուց օրթան։
Ելլալու ճարիկ չունիմ։
Պաղչա ունիմ պար չունիմ,
Հէյվա ունիմ նառ չունիմ,
Եարս ինչֆէսն են դրեր,
Տեսնելու կիւման չունիմ։
Ա՛խ ըսիմ արին կուգայ,
Սիրտս սեւ քարին կուգայ,
Վախիմ տէ խարիպ մեռնիմ,
Օնգ քօր, օնգ արբեր կուգայ։
Խարանֆիլ եմ պար չունիմ,
Շատ աղկէկ եմ եար չունիմ,
Եարս էյլարն են առեր։
Ճահիլ եմ խապար չունիմ։
Տէնէրն ելլալ կուգայ,
Դարվար նայիլ կուգայ,
Էլին աշխին ինչ տընիմ,
Դրկիլ պառկիլ կուգայ։
Վարդին տալը ծռեցի,
Ձէվրէս տակը փռեցի,
Ես ալէմին խօսքերուն,
Իսթանապօլցին սիրեցի։
Ես վարդ եմ վարդ ինչ ընեմ,
Վարդին տերեւն ինչ ընեմ,
Իմ եարս ուրիշ երկիր,
Ելեմ տէնէրն ինչ ընեմ։
Տէնէրն երեւմ ինչ ընեմ,
Վարդի տերեւ չորցընեմ,
Ես սղտուտիկ հարսնուկ եմ,
Մօրուք էրիկն ինչ ընեմ։
Թուրքի գիտեմ ձան չունիմ,
Սէր ունիմ սէվտա չունիմ,
Բարսը լեռ քարսը պտուղ,
Ուտելու մէտտէ չունիմ։
Արզեւ կուգայ ցօղալէն,
Ծառեր ճղեր դողալէն,
Եարս ինծի դէմ կուգայ,
Եայլան ձիներ խամալէն։
Արզեւ կուգայ լեռները,
Ելէք, բարձէք բեռները,
Մայրիկ աս աչքը քօրնայ,
Ինծիս ձգես լեռները։

Պախճան մտայ պար չիկայ,
 Շատ աղկէկ կայ եար չիկայ
 Եարս բարտին ետեւն է,
 Տեսնելու կիւման չիկայ:
 Լեռներուն խոր տեղունը,
 Ձուր կռեր է սեղանը,
 Սիրտս եղեր ազվընիկ,
 Ձի կենար աս տեղանը,
 Թութ պատտէիւ ծաւ չ'ըլլիր,
 Էլին տղան եար չ'ըլլիր,
 Ֆարազա խուրպաթ կ'երթան
 Աս խըտըր կենալ չ'ըլլիր:
 Ծառին տակը մշմիշ է,
 Եարս սէվի խուշ է,
 Սիրով սէվտայով առի
 Բընծ շաքարն անուշ է:
 Ուռի կը ջարդեն դուռը,
 Ձեմ հասնիր փեղքին գուռը,
 Ես քեզի մատնիս տուի,
 Խասապխանէին դուռը:
 Պետրոս էլէր գիշերով,
 Դուռին բացեր չիշերով,
 Ես քեզի գողտուկ տուի,
 Ո՞վ լսեց կէս գիշերով:
 Չային քէնէրը խամիշ,
 Ծառները բռներ մշմիշ,
 Ես քեզի եար չեմ ըլլար,
 Գնա գուռ քեզի ույմիշ:
 Ընքապապուն հարսները,
 Վըլացք կ'ընեն դաշտերը,
 Ձըգչըքոն էլէր տըները,
 Բար կը նետէ կալերը:
 Հագիր չուխիկդ քալէ,
 Տեսնամ պոյիդ կը վայլէ,
 Ելնեմ ըսեմ աղաիդ,
 Պոյիդ հատ մ'ալ թող կտրէ:
 Լեռները շուքն է կոխեր,
 Չատըրը մութն է կոխեր
 Էյլարին ծառն է ծաղկեր,
 Մերը կարկուտն է զարկեր:
 Լուսունկան բալ բոլորեց,
 Սեւ ամպը՝ մէրը ոլորեց,
 Գացէք ըսէք իմ եարիս,
 Իր խելքը ո՞վ օլորեց:
 Լուսունկան կամար կամար,
 Ես կուլամ քեզի համար,
 Բլըրուիր ետիդ նայիր,

Աստուծոյ խաղէրն համար:
 Ռահան եմ տերեւ չունիմ,
 Շատ աղկէկ եմ եար չունիմ,
 Ընկեր եմ ծովուց օրթան,
 Մանկուկ եմ խապար չունիմ:

Պ Ա Ր Ե Ր Գ

Եկէ՛ք էրթանք կամաց կամաց,
 Ալայ պէկէց դրան դիմաց.
 Ալայ պէկէք հարսն են հանած,
 Ոսկի սէյնիւով վըլացք կ'ընեն,
 Այլըխս տուի չվըացին,
 Տուր որ վըլամ եզին եզին,
 Սասուն քսեմ ոսկի դեզին,
 Տանիմ մէյնիմ վարդ փշենին,
 Օր քան տանին հայ բոշանին:

Ն Ո Յ Ն

Թախուր-թուխուր ձայն կուգայ
 Ելէ՛ք, տեսէ՛ք ո՞վ կուգայ,
 Թաթիրոս աղան տուն կուգայ,
 Ի՞նչ է բեռցեր պոչ էշին,
 — Բուրդ ու բանրակ սալրչին,
 Ապրչունին գին ի՞նչ է,
 Դինը կօշլարն է տարեր,
 Կօշկա՛ր, մուճկիկ մը կարէ,
 Հագնիմ երթամ մենծ էգին,
 Մենծ էգուն ծառն է ծաղկեր,
 Շուքը երեսն է զարկեր,
 Ոսկի անտուկն են դրեր,
 Ոսկի կատուն է տարեր,
 Մար ծեծեցէ՛ք ան կատուն,
 Պապ ծեծեցէ՛ք ան կատուն:

Խարբերդ

Գ. Մուշեղեան

Շ Ա Ր Ա Կ Ա Ն Մ Ը

Չմառայէն բարեշնորհ Տ. Վարդան
 քահ. Ասլանեան որ ծանօթ է կրթա-
 կան գործունէութեամբ, «Դաւթեան
 Դործակալութեան» ծախու Չճա-
 դիր Շարական մը շրկած է. Արժէքը

պիտի յատկացուի նոյն տեղուն «ա-
նո՛ր անօդնակա՛ն» ընտանիքի մ'ան-
միջական, կենսական պէտքերուն,
Զեռագիրը մանրամասն, որչափ կա-
րելի է, կը ներկայացնենք. հնասէր-
ները, ինչպէս նաեւ բարեսէրները
կրնան ուղղակի գիմել «Բիրակնի»
Վարչութեան զայն ղնելու համար:
Աւելորդ է ըսել թէ գինն աւելցը-
նողին պիտի ծախուի, միայն վերեւ
ընշտութենէն համար:

Ահա ձեռագրի նկարագրութիւնը.
Թուղթ 325, էջ՝ նշանակուած չէ. —
Մեծութիւն՝ Երկայն. 15 սմ. Լայն. 10
սմ. — Գրութիւն մաքուր, յստակ.
— Տող 25. — Նիւթ մաքաղաթ. —
Կաղմ կաշեպատ փայտ. — Հանգա-
մանք լաւ պահուած, միայն մէկ
թուղթ ինկած մէջէն, «Կարգ Օրհ-
նութեան» ԴԶ. Ծան.ի Գ տան «Հո-
վանացեալ սուրբ հոգւոյն ի վերայ
քո սուրբ կոյս Մարիամ որ ծնար
մար...» էն մինչեւ նոյն ձայնի ներդի-
ր տան «լուծեր զիշխանութիւն ու
անիծիցն եղեր քակտումն», տառա-
սիւսալ գրեթէ քիչ. — Դիր բոլոր-
գիր, սկզբնատառները Գլխագիր —
Երկաթագիր. — Զարդագիր ճոխ,
թռնագիր, ճնճղագիր, ձաղագիր,
օձագիր, մարդագիր, պէս պէս ա-
նաղարտ գոյներով, ամէնքն ալ ու
կեղծ. — Խորան 2. — Կիսախորան
7. — Լուսանցազարդ ճոխ, մեծ մա-
սամբ ծաղկէնկար, թռնածաղիկ. —
Նկար 38. Տէրունական ու Աւագ-
սուրբերու մեծ մասը. — Դատարկ 6.
5 թուղթ որու երեք ու կէսն ետեւ,
վրան անվարժ ձառնառիկ գրիչներու
յիշատակարան, մեծ մասամբ անըն-
թեռնիկ. — Ժամանակ, Դրիչ, Ծաղ-
կող ու Կաղմաղ՝ անյայտ. — Տեղ
Տիւրիկի Զիմառագեղ. — Տէր ու
վերջի ընթեռնի կիսատ յիշատակա-

րանը՝ «Յիշատակ է և վայելումն
աստուածատառ և Գեղեցկայարմար
երգարան որ կոչի շարակնոց առն
աստուծոյ մահտեսի գրիգորին որ է
ի գաւառէն ու ի նահանգէն տիվրի-
կոյ ի գիւղէն Զիմառոյ, և Եղբորն
մահտեսի սիմաւոնին և մուրատին, և
որդոյն զազարին, սարգսին, Ալեք-
սանին բարդամին եղիալին յարութիւնն
Եսային խաչուկին, և մահտեսի նորա-
բողոյ (Վ) ի հալապ ծընեալ ծառու-
կին, և ծնողաց ծառ պապային և
խաչ պապային և պապուն գրիգոր
պապին, և թամամին և նազուլին,
մշտեսի զիշխոյին միւլիքին...» երեք
տող ջնջուած:

Դրի տեսակէն չի կրնար որոշուիլ
թէ որ թուականին գրուած է «Ճա-
րակնոցս». պատճառը տես վեր. Հ.
Տաշեանի «Արեւիկ մը Հայ հնագրու-
թեան վրայ 50—84-ոչ ալ զարդագիր-
ները, խորաններն, կիսախորաննե-
րն ու լուսանցազարդները», որովհե-
տեւ առ ի չգոյէ ճոխ հաւաքածոյի մը
ու նախնեաց արուեստներու լիակա-
տար ուսումնասիրութեան անմարսե-
լի ծիծաղելի յաւակնութիւն մ'ըրած
կ'ըլլանք ուէ կարծիք մը յայտնելով:
Միայն մատենագրութեն, գրքի ներ-
քին ցուցումներով թերեւս հաւանա-
կան ժամանակամիջոց մը նշանակել
կարելի ըլլայ, թէ և այս մասին անձե-
ռահատութիւննիս կանխաւ կը խոս-
տովանինք. որովհետեւ միւլքերնիս
առաջուրնէ լայլինք— առ ձեռն աղբիւր-
ներու պակասութիւնը:

Ճարականներն ինչպէս յայտնի է
ամէնուն, զանազան ժամանակամիջոց-
ներու, այլ և այլ անձերէ, — «աստ-
ուածաշունչ (հին բառով) միտիկ րա-
նահիւս երգիչներէ խմբագրուած են
ու մինչև այժմեան ձեռք, վիճակը յա-
պաւումներ ու յաւելումներ կրած են

դարերու հոլովմամբ : Շարակնոցիս մէջ «Արեւելք գերարփին և օթարան լուսածին կէս-անվաւերականը կը պակսի ու «Հայրապետաց Մանկունքի Գաղկեղոնի Ժողովի ինչ ինչ կուսակցական ակնարկութիւնները կը պարունակէ : Թերեւս հռոմէադաւան չեմ և ասանկ խնդիրներ անաչառապէս դատելու կը հետամտիմանկախ կանխակալ կարծիքներէ, կը մոռնամ երբեմն ամբողջութեան եւր, հոգեբանական վիճակը : -Աղ. Վ. Պալճեան իր «Պատմութիւն կաթողիկէ վարդապետութեան» 1878 Վիեննա էջ 76 կը յիշէ թէ Լիբանանու կաթողիկոսական հին ձեռագրոց մատենադարանը, որչափ կ'երեւայ թէ կամԴԶ դարուն դրուած բոլորգիր Շարական մը մեզի կը ընծայէ, որուն մէջ Հայրապետական կանոնին հետեւեալ մասը դեռ պահուած կը գտնենք :

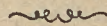
«... բայց հարքն սուրբ ... սուրբ Հոգւոյն. ընկալան զտօմար սրբոյն Լէոնի և նզովեցին զԻէոսկորոս և զաղանդըն իւր պիղծ :»

Ասով կարելի է ենթադրել թէ առաւել թի դարուն գրուած ըլլայ : Այսպիսի փափուկ, կնճռոտ խնդիրներ վճռելու համար ուրիշներու ծիծաղելի կամ կուր զկուրայն հետեւողութեան մասնակից չեմ ուզեր ըլլալ : Բրոյ մարդ մը որչափ կը վախնայ Աստուծոյ պատուհասէն, այնչափ ու անկէ աւելի կը զարհուրիմ խնդիրը բազմակողմանի չտեսած, երեւալու մարմաջէն վարակուած բան մը ըսել : Չեռնհասներու դատաստանը լսելու, անոնցմէ սորվելու և լուսաբանուելու պատրաստականութեամբ :

Դ. Խ.

ՀԱՅԵՐԷՆԷ ՓՈԽԱՌԵԱԼ ԲԱՌԵՐ

ԹՈՒՐԲԵՐԷՆԻ ՄԷՋ

Լեզուարան ընկերակից՝ Պր. Հ. Յ. Աճառեան «Բիւրակն» պատուական թերթի Թ. 20ին մէջ կոչ մը ըրաւ դաւառացի բանահաւաքներուն, պարզելով միանգամայն բառերու հաւաքման ու հրատարակման կարելիութիւնը : Ուրախալի է որ բարեկամիս կոչն անլսելի չմնաց, և «Բիւրակն»-ի Թ. 24ին մէջ արդէն ծանօթ բանասէր մը՝ Պր. Յ. Գանգանճեան՝ Եւդոկիանէն արձագանգ տուաւ : Արդեւս այլ օգուտ քաղելով խնդրին այժմէութենէն՝ կը հրատարակեմ 1887-1889 տարիներուն մէջ կարնոյ շրջականերն և ի մասնաւորի Թորթուսի Գայմադամութեան մէջ հաւաքած բառերս :

Դարձեալ կարելոր կը համարիմ յայտնել թէ տառագարծութեան օրէնքին չեմ հետեւած ներկայ բառերը գրելու ժամանակս, այլ արեւմտեան արտասանութեան հետեւելով դրած եմ, զոր անփոփոխ կը ներկայացընեմ հոս : Իսկ Թուրքերէնի մէջ + տառով ներկայացուցած բառերս՝ պէտք է կարդալ շատ փափուկ, յ (+էֆ) տառին ձայնովը :

* * *

Արըստուղ = տառտառու :

Ապրիլ = ապրիլ ամիսն :

Անտէր դալա՝ = անտէր մնա. անէճքի տեսակ մը :

Աղբ = աղբ :

Ահջիկ = աղջիկ :

Բերդ = թումբ արտերու :

Բուրուտ = բրուտ :

Բզէզ = բզէզ :

Բանձար = բանջար, չէ betterave, այլ
ուրիշ ուտելի ու եւ է բոյս, բանջարեղէն.
այսպէս՝ էփելի բանձարը, զոր տես ի կար-
գին:

Բոջիկ = պոջիկ, պոջ:

Բոջ = պոջ:

Գողգէճ = կոճղէզ, bulbe:

Գապան = կապան:

Գուռիկ = քուռակ:

Գերան = գերան:

Էճիւք = աճուկ:

Էփելի բանձարը = աւելուկի բանջար,
patience:

Թերմաշ = թերմաշ:

Թուխս = թուխս, թխամայր:

Թումբ = թումբ:

Լէջք = լաջակ:

Լօպիտ = լուբիտ:

Լալիկն = խալիկն, քաղան:

Խընչ էթմէք = խնչեւ (քիթը):

Խոզան = խոզան:

Խանգար = խանձ, խանձ,

Խունք = խունկ:

Կոտոշ = կոտոշ, եղջիւր:

Կաւ = կաւ:

Կրճօն = կրճօն:

Կուզիկ = կուզ:

Հէօսէնք = հոսանք, ջրվէժ. ասիկայ
մասնաւորաբար կը գործածուի՝ Թորթու-
մի լճին մէջ ահագին բարձրութենէ ինկող
ջրվէժը նշանակելու համար:

Հերկ = հերկ:

Հօտախ = հօտաղ:

Հով = հով:

Հարօս = արօս:

Համոլ = ամոլ, եզին զոյգ մը: Տե՛ս
վարը Չ-ը:

Ճաղ = ճաղ, վանդակ:

Մողիկ = մողի:

Մէրէք = մարագ:

Մէտէք = մատակ:

Միւսիւրլիւք = մուր:

Նախըր = նախիր,

Շէլէկ = շալակ:

Շողորթ = շողք:

Շուրթ = շուրթն:

Ոսկոր = ոսկոր:

Չորոս = չորոց, չորս եզով հերկել:

Պար = պար, պարել:

Պարայ-թափ = Պար գեղէն ելած
առուակի մը՝ հին Իտ գեղին աւերակ-
ներուն առջեւ ուրիշ գետակի մը խառ-
նուած տեղն:

Պոպիկ = պոպոկ:

Պճըլիկ = պճըլիկ, պտըտիկ, պզտըլիկ:

Սեխեվեւ = ցախաւել:

Սալոր = սալոր:

Սալ = սայլ:

Տղայ = տղայ, մանչ:

Փարախ = փարախ:

Փուչ = փուճ, պարապ:

Քար-զլուխ = Նիխախ գեղին մէջ ա-
պառաժի մը զլուխն, ուր հին գերեզման
մը կայ եւ ուխտատեղի է բնակչաց:

Քար-մէջ = Նիխախէն 5 վայրկեան հե-
ռի ապառաժի մը մէջ գտնուած խուռն,
որ ժամանակաւ բաւական երկայն ճամ-
բայ մըն է եղեր, բայց ետքէն գոցուեր է
քարերուն իյնալովը:

Բարիկ

ԲԵՒԵՒԱԳԻՐ

ՊԱՐԵՐԳ ԲԱՂԷՇԻ

ԳԱԻԱՌԱԲԱՐԲԱՌՈՎ

Տէր,

«Բիւրակնիդ» Ձերդ թուին մէջ հրա-
տարակուած էր Մ. Ղանիէլեանի հաւա-
քած՝ Խիանի բարբառով համեմեալ «Պա-
րերգ»ը, զոր բաղդատելով Քղի-ի բար-
բառով գրուածին հետ՝ աւելի ճօն գտայ,
մանաւանդ անոր «variante»ներն, որոց
վերայ Դուք ալ հաւաստեաւ գրած էիք
նոյն համարին մէջ: Արդ, յարմար առիթ
համարելով՝ իմ հաւաքած նոյնպիսի պա-
րերգն, որ համեմուած է Բաղիշու գա-
ւառարարբառով, կը ղրկեմ Ձեզի՝ հրա-
տարակելու պատուական թերթիդ մէջ:

Նէ՛ք, տեսէ՛ք, վէ՛՞վ է կերեր ագին
— Նլանք տեսանք է՞ծն է կերէր ագին.
Է՞ծն ի ագին

Մեզ բարեկենդան, ձեզ բարի Ջատիկ:

Նլէ՛ք, տեսէ՛ք, վէ՞վ է կերեր զէծ
— Ելանք տեսանք գէլն է կերեր զէծ:

Գէլն ի զէծին

Էծն ի ագին

Մեզ բարեկենդան, ձեզ բարի զատիկ:

Նլէ՛ք, տեսէ՛ք, վէ՞վ է կերեր գէլ:

— Ելանք տեսանք սուրն է կերեր գէլ:

Սուրն ի գէլին

Գէլն ի զէծին

Էծն ի ագին

Մեզ բարեկենդան, ձեզ բարի զատիկ:

Նլէ՛ք, տեսէ՛ք, վէ՞վ է կերեր սուր

— Ելանք տեսանք ժանգն է կերեր սուր

Ժանգն ի սուրին

Սուրն ի գէլին

Գէլն ի զէծին

Էծն ի ագին

Մեզ բարեկենդան, ձեզ բարի Ջատիկ:

Նլէ՛ք, տեսէ՛ք, վէ՞վ է կերեր ժանգ

— Ելանք տեսանք իւղն է կերեր ժանգ:

Իւղն ի ժանգին

Ժանգն ի սուրին

Սուրն ի գէլին

Գէլն ի զէծին

Էծն ի ագին

Մեզ բարեկենդան, ձեզ բարի Ջատիկ:

Նլէ՛ք, տեսէ՛ք, վէ՞վ է կերեր իւղ

Ելանք տեսանք մուկն է կերեր իւղ

Մուկն ի իւղին

Իւղն ի ժանգին

Ժանգն ի սուրին

Սուրն ի գէլին

Գէլն ի զէծին

Էծն ի ագին

Մեզ բարեկենդան, ձեզ բարի Ջատիկ:

Նլէ՛ք, տեսէ՛ք, վէ՞վ է կերեր մուկ

— Ելանք տեսանք կատուն է կերեր մուկ

կատուն մկին

Մուկն ի իւղին

Իւղն ի ժանգին

Ժանգն ի սուրին

Սուրն ի գէլին

Գէլն ի զէծին

Էծն ի ագին

Մեզ բարեկենդան, ձեզ բարի Ջատիկ:

Նլէ՛ք, տեսէ՛ք, վէ՞վ է տարեր կա-
տուն

— Ելանք տեսանք հարսն է տարեր
կատուն

Հարսը կատունին

կատուն մկին

Մուկն ի իւղին

Իւղն ի ժանգին

Ժանգն ի սուրին

Սուրն ի գէլին

Գէլն ի զէծին

Էծն ի ագին

Մեզ բարեկենդան, ձեզ բարի Ջատիկ:

Նլէ՛ք, տեսէ՛ք, վէ՞վ է տարեր հարս

— Ելանք տեսանք փեսան է տարեր հարս

Փեսան հարսին

Հարսը կատունին

կատուն մկին

Մուկն ի իւղին

Իւղն ի ժանգին

Ժանգն ի սուրին

Սուրն ի գէլին

Գէլն ի զէծին

Էծն ի ագին

Մեզ բարեկենդան, ձեզ բարի Ջատիկ:

Նլէ՛ք, տեսէ՛ք, վէ՞վ է տարեր փեսան

— Ելանք տեսանք Աստուած տարեր է
փեսան:

Աստուած փեսին

Փեսան հարսին

Հարսը կատունին

կատուն մկին

Մուկն ի իւղին

Իւղն ի ժանգին

Ժանգն ի սուրին

Սուրն ի գէլին

Գէլն ի զէծին

Էծն ի ագին

Մեզ բարեկենդան, ձեզ բարի Ջատիկ:

կարին

ՍՈՒՐԷՆ

ՖԱՆԻՆ ՈՒ ԵՍ

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա .

Զլախաւորի մը խաւարովանանքն իմ կեանքիս՝ առ օրերուն զրեցի։ Մոռցած էի թուղթերուն մէջ, երբ անցեալ զիշեր ձեռքս անցաւ, կարգացի, յիշեցի ու լացի։ Գօլճէն նոր ելած էի, նախնական կեանքի մը զաւակ, երբ ուզեցի բախդ փնտռելու համար հեռուոր հորիզոններու դիմել։ Ծնողքս շատոնց մեռած էին։ Մէկը չունէի մնաւ բարով ըսելու համար։ Պարզ կառքի մը մէջ փախուած՝ արտաքին աշխարհին անհաղորդ՝ Սամսոն, անկէ ալ Պոլիս անցայ։ Կորած ճամբաս բնաւ չեմ յիշեր, այնչափ թաղուած երազներու մէջ։ Հեռուոր գեղացուն համար տարօրինակ պէս ցնցող է Պոլսոյ առաջին տեսքը։ Վաւոր մոռած ատեն չոգենաւը, տչուրներս լայն լայն բայած երկու եզրերու ազուոր շէնքերը կը դիտէի։ Պատկերը միայն տեսած էի Պոլիսին։ Յամաք ելլելու ամբոյս մը կը մաքսին ծովափին վրայ։ Արեւելքի ամէն գոյները կային, բնականիւրներ քրտնած, ամէն կողմ խոչոր աղմուկ մը, տ' չ տեղ միջակէտի մը պէս գլխարկաւոր մը կոկիկ հագուած, սգուած, ժխոր մը որ լաւ տպաւորուած թիւն չթողուց վրաս, երբ յիշեցուց ինծի թէ այդ ամբոյսին մէջ շատ դժուար էր ապրիլ։ Գրպանս քիչ մը նիհար ըլլալուն՝ կ'աւելնար մոտատանջութիւնս, եւ անմիջապէս կ'անդրադառնայի սա գաղափարին թէ գուցէ հոս ալ լքուած ամէնէն՝ ստիպուէի պատրեալ կեանք մը սարկիլ, ու արդէն կը տեսնէի պատկերս, սա մատեցող բռնակիր-տղոց պէս, ծիրած մաշած, քարափին վրայ բեռներ կրելով զրաղած։ Սակայն նախկին հմայքը այնչափ խորունկ էր որ սթափիլ չէի ուզեր։ Ազուոր դտած էի Պոլիսին պատկերը, երբ դեռ գրասեղանի վրայ վերջաւորուով մը ներկուած, մշուով խառն արտոնութիւն մը որ երջանկութիւն կը բուրէ, կ'ուզէի այն

պատկերին վրայ հաստատ կենալ։ Զջնջել մանաւանդ հոգիէս Ռոմանտիկ գրական նութեան մը թողած վճիտ ու ջինջ նկարն աղուոր Վոսիորին ու Ոսկեղջիւրին, որ Բեաղըտիանէին կը յանգի։ Ամէն պանդուխտի պէս պանդուխտ մը գացի։ Մէկ երկու հին բարեկամներ քիչ մ'ատեն եկան լուրեր հարցուցին ու գացին։ Մինակ մնացի, անմիջապէս դուրս ելայ անծանօթի պտոյտ մը կատարելու համար։ Երկար տձեւ քաջ մը, խոշոր սանտալինման ող կօշիկներ հագած էի, մազերս երկայն ու ցրուցան, ճակատս բաց, աղայգաւառացու մը տիպարը վերջապէս։

Մինչեւ իրիկուն չըջեցայ։ Այնչափ փոփոխուն դէմքեր, վայրկենապէս անցնող, որ ալ զրօսանք մը եղաւ ինծի երկար տեսն կենալ փողոցին մէկ կողմը ու դիտել։ Կ'անցնէի Տփղոյն արշալոյսի հալող գեղեցկութիւն մը, հոգիս կը հետեւի իրեն քայլ առ քայլ։ Յանկարծ կաղ մուրացիկ մը ճիշդ ետեւէն։ Բթին ու բերնին տեղ ծակ մը։ Աչք չունի, ունեցածն ալ զոյգ մը ձերմակ թարախէ գունտեր... Օ՛հ, հակասալտիւրները սոսկալի են։

Լսած էի արդէն թէ քսակահատներ կան որոնցմէ զգուշանալու է։ Անոր համար մէկ ձեռքս միշտ դրօշման քսակիս վրայ դրած էի։ Բոլոր անցնողներէն կը վախնայի։ Նեղ փողոցէ մը անցած պտահուս երեք մարդ առանձին կայնած խօսակցութիւն մը կ'ընէին, հետաքրքրուեցայ։ Տեսայ թէ մէկին ձեռքը ժամացոյց մը կայ ոսկիէ, կը սակարկեն։ Ժամացոյցին տէրը շատ խեղճ երեւոյթ մը ունէր եւ կ'ըսէր թէ իր գժրախոտութիւնը պատճառ եղած է ժամացոյցը ծախելու եւ ալ ժամացոյց չունէի, առի ձեռքս ու գինը հարցուցի, 3 ոսկի ըսաւ, ճիշդ այդ միջոցին ուրիշ մէկը կ'անցնէր՝ մաքուր ու շէտ հագուած պարս մը։ Անոր ցուցուցի ըսաւ թէ 4 ոսկի կ'ընէ։ Վերջապէս չերկարեմ, մարդն ինծի շնորհք մը ըրած ըլլալու համար հաճեցաւ մէկ ոսկու ծախել ժամացոյցը։ Առածիս պէս սկսայ ուրազ արագ քալել որ չըլլայ թէ մարդը ետ ուզէ։ Գտցի ժամագործի մը որ չըթայ մը գնեմ։

Անոր ալ ցուցուցի: Կը զարմանայի վրաս թէ ի՞նչպէս կրցայ առաջին օրէն այդչափ չահաւոր գնում մը ընել: Ժամագործը նայեցաւ, քանի՞ կ'ընէ ըսի, — 5 դրուէ կ'ընէ ըսաւ: . . . Դեղնեցայ: Կոտորած նիւքէն և ժամացոյց մըն է եղեր, նոյր 20 դուրուէի կը ծախեն եղեր, եւ ես ապուշ մըն եմ եղեր:

Սիրտս կոտորած սենեակ դացի: Աս դիւշերը կրնամ ըսել թէ կեանքիս էն տառապալից դիւշերն եղաւ: Մթութեան մէջ այրող մինակ հոգի մըն էի, ասուպի պէս: Յուլիս էր թէեւ, բայց դիւշերը շատ երկար երեւցաւ, Արշալոյսը չէր դար բաղձացուած էակի մը պէս: Միւս օրն-ի՞նչ պիտի ընէի: Եթէ առաջին օրուան պէս քանի մը չահաւոր գործեր ալ ընէի՝ անօթի պիտի մնայի:

Նայինք:

Բ.

Զօրեքշարթի տուտուն կանուխ կարգ մը սիմիտներու, սիւտներու ազմուկը արթնցուց զիս: Արեւը նոր կը ծագէր, ձիւղ Յուլիսի կարմիր արեւ մը: Ծովուն վրայ քանի մը խուլ ու բարձր սուլումներ օդին լուծութիւնը կը կտրտէին: Այդ օրը խմբագիր-գրագէտներուն պիտի երթայի: Առջի իրիկուան նեղութիւնս կը մոռնայի կամ կը մխիթարուէի մասամբ երբ կը մտածէի թէ պատիւ պիտի ունենամ այսինչը այնինչը տեսնելու, խօսելու հետերնին, երբ հաճին ունկնդրութիւն շնորհել շատ բաներ վերջապէս: Դպրոցին մէջ մեր առջեւ աստուածացած էին անոնք, գրիչի մարդերը:

Ժամը վեցին հարցնելով փնտռելով կ'անցնիս Ղալաթիս: Կ'երթամ խմբագրատունը: Վա՛յ, հասարակ տուն մըն է եղեր: Վարը համալ մը կայ, զլան մը կը դարձնէ: «Աս ի՞նչ է»: — Մամուլ: «Աս է եղեր մամուլը, լոյսի գործիքը, քաղաքակրթութեան շողին: Պէտքէրեանը թող ամբողջացնէ: Վեր ելելու կ'ամչնամ, լուր մը զրկել կ'ուզեմ, համարը չ'երթար: «Վեր ելիւ, պէ ախար» կ'ըսէ: Հապա ընդունելութիւնը:

Կամաց կամաց կ'ելլեմ, պարզ հասարակ սենեակի մը մէջ եմ: Գրասեղանին առջեւ երիտասարդ մը նստած է: Մեզի պէս հասարակ մահկանացու մը:

Աչքը թվիւն վեր կ'առնէ, վերէն վար կը չափէ զիս, հագուստս, ու կարծեմ շատ չ'ախարհիր չէ՝ չգտնելով զիս: «Ի՞նչ կ'ուզէք, ծանուցում մը ունիք, բա՞ ժանսօրդ պիտի գրուիք, ներս գացէք:»

Ոչ, ուզեցի անձամբ. . . անձամբ. . . :

Պատրաստած ճառս կը մարի չրթունքիս վրայ: Ինչե՞ր մտադրած էի ըսել անոր: Հասկցաւ կարծեմ ու խնդալ սկսաւ: Քանի մը խօսք թողութեան վերջ հասկցայ որ հոգ իմ տեղս չէ: «Մնաք բարով» ըսի ու դուրս ելայ: Ատ անկումն ալ կատարեալ եղած էր:

Գինովի մը պէս երեւոյթան անցայ: Չէ, Պոլիսը ո՛ր, երազս ուր:

Եկեղեցին դայ: Մեր գեղին եկեղեցիներն անկէ շատ ազուր էին: Կեդրոնական վարժարանը հոգ է: Գօլէճը ո՛ւր, ան ուր: Դացի եկեղեցին ու լացի: Փլած միամտութեանս վրայ լացի:

Այդ օրն «ուսուցչական ընտրելեաց քննիչ մասնախումբը» նիստ պիտի դուրսարուէր վերջին անգամ: Ինչո՞ւ քոսարս ուէլ ի՞նչ ըսել էր չէի հասկցած:

Ես ալ օգնական ուսուցչի վկայական մը պիտի ուզեմ: Արդեօք ի՞նչեր պիտի քննեն կը մտածեմ:

Վեր կ'ելլեմ: Մասնաժողովին ատենապետը, ծերունի խմբագիր մը, քովը քանի մը ուրիշներ կը խօսակցին: Մանկավարժ տիկին մըն ալ միտսին: Կը տեսնեմ թէ արդէն մեկնելու վրայ են: Նիստը վերջացած է, ելքը պիտի սկսի: Դողալով կ'ըսեմ, «զիս ալ քննեցէք»: — «Գալ տարի, տղա՛ս: Կ'ըսէ ատենապետը»: Աչուներս կը մթաղնին, վիզս կը կախեմ: Յանկարծ տիկինին ծայրը կը լսեմ, որ հատիկ հատիկ կ'ըսէ, «Մեղք է, աս ալ քննեցէք»: Երախտապարտ իրեն կը նայիս: Զիս չճանչցաւ ան, սակայն կրնայ վստահ ըլլալ թէ այդ վարկեանին մօրս չափ սիրեցի զինքը: Շատ լաւ, նիստը կ'երկարեն տասը րոպէ: Կը հարցնեն ինծի թէ

2/3 + 3/4 քանի՞ կ'ընէ: Թէ ստորագելի ի՞նչ է: Ուղղանկիւն ի՞նչ է: Եւ կ'որոշեն զիս ալ անցընել վկայեալ օգնական ուսուցիչներու կարգը: Որոշումէն տարիուկէս վերջն առի վկայականս, իբր օգնական ուսուցիչ Անգլիերէն, Թրքերէն, հայերէն լեզուներու, ուսողութեան ու բնական գիտութեանց... Մանաւանդ տեղեակ ըլլալով բարի վարուցա՝ Շիրաւ կը ընելով սիրեցի ամէն մէկ անստութիւնները, սակայն վստահ եղիք թէ շարունակ պիտի ծիծաղիմ այդ անսովոր միամտութեան վրայ: Գիտութեանց դոկտէօր եմ եղեր, լուր չունիմ:

Գ.

Այնչափ մօտ դրական կեանքի աղմուկին եւ երկու օրուան մէջ այնչափ պատրուած արդէն որ սկսայ յարմարցնել զիս կեանքի հոսանքին, եւ օրոշեցի միւս օրը գործ միտուել: Զիս — անկեղծ ըլլալու համար խոստովանիմ թէ—չառ գաճաճ կը գտնէի գիտութեան ու գրականութեան հեռաւոր հսկաներուն քով եւ բնաւ յաւակնութիւն չունէի չափուելու անոնց հետ: Մտադրած էի համետ գործ մը դառնել — զիս ապրեցընելու չափ միայն եւ աշխատիլ որ օգտուիմ զարգանալու պայմաններէն: Այդ անկեղծ որոշումով միւս առտուն շատ կանուխ ելայ: Փողոցները շատ մարդ չկար: Քիչ մը ետք ամէն օրուան քաղղները կրկին պիտի գային, նորեր ալ միտին, եւ այսպէս շարունակաբար: Կազերը կը վառէին դեռ տատանող ու լայն բոցով: Որո՞ւ դիմէի: Լսած էի Դաւթեան անունը: Արդեօք սո՞ն ալ արհամահանքով պիտի վարուէր հետս: Ալ վախնալ սկսայ: Կէս օրէն քիչ առաջ դասի անոր գրասենեակը նոյն աւանդական զգեստով: Շալվարը միայն պակաս էր, — պէտք է ըսեմ թէ հագածս աւելի աճեւ էր աղւոր շարվարէ մը: Ինչ որ է:

Կանանչ վարագոյրով դրան մը տուել կեցայ: Քարէ խոշոր ահագին չէնքեր: Յուրտ: Արդեօք սրտե՞րն ալ ցուրտ էին: Դուռը զարկի, ներսէն խեղդուկ յագնած

ձայն մը «մոէք» ըսաւ: Ասլեցայ հինգ-վեց հոգի նստած, ծեր, պատանի, ճմրւած, դեղին դէմքեր: Անկիւնը սեւ մօրուքով համակրելի դէմք մը:

— Սմբատ էֆէնտի՞ն...:

— Ես եմ:

Նշանացի աթոռ մը ցոյց տուաւ ինծի: Ես ալ լուռ նստայ: Շատ մտադրաւ կ'երեւար Դաւթեան:

— Է, ո՞ր մէկին կը հաճիք Բարունակ աղա, — հարցուց ակնոցաւոր հաստ մարդու մը, որ թաղական է եղեր եւ իրենց դարոցին համար պատուելի մը կը փնտռէր:

Բարունակ աղան հազաց, ու նայելով եաչըր ու ճահիլ վարժապետներուն՝ պաշտօնական դիրք մը առաւ, քննել կ'ուզէր:

Անմիջապէս Սմբատին ականարկին վրայ մէկէն զատ մնացողները դուրս ելան իրենց կարգին սպասելու: Եւսած ատեն ամենքն ալ խեղճ խեղճ Բարունակ աղային կը նայէին:

Մնացողը 50նոց մը կար, մազերը ճերմերկած, դեղին. բերնին անօթութիւն կը հոտի:

— Անունդ ի՞նչ է Պատուելի:

— Կիրակոս:

— Ուր տեղե՞րը վարժապետութիւն ըրած ես:

— Երսուն տարի է թէ աշխատաւորն եմ աղգին:

— Ի՞նչ գիտես:

— Ամէն բան:

Բարունակ Աղան ասոնցմով չէր դոհանար: — Այլըն ի՞նչ կ'ուզես: — Ինչ որ հրամանեց որոշէ: Շատ չեմ ուզեր: — Է՛հ, երկու հարիւր զուրուշ հերիք է, ի՞նչ պիտի ընես պարապ պատելով:... Զերկարեմ: Յարմարեցան ու միասին մեկնեցան: Կիրակոս պատուելին յայտնապէս ուրախ, թէ եւ ես իր ժպիտը հեգնութիւն մը կարծեցի իր անցուցած երսուն տարուան կեանքին ուղղուած, տրտում ու դաւկահար:

Դուռը սպասողները ներս մտան, վհատ կերպարանքով:

«Դուն գիտես Սմբատ էֆէնտի, եօթը հոգի պիտի ապրեցընեմ,» կ'ըսէր միւսնեւ

յուն բաղդատելով չիք երկտառարդ մը։ Աչքերը լալէն խորն իջած էին։

Ու Դաւթեան ամէնքին ալ մէյմէկ բան գտաւ խօսելու, յուսադրեց, քաջալերեց ու զրկեց։ Դաջին, պարապ պիտի թափառին, մինչև որ օր մը ուրիշ Բարունակ Ազա մըն ալ իրենց հանդիպի, քննէ զիրենք ոչխարի պէս ու տանի մանկութիւնը յանձնէ իրենց խնամքին։

Աչուքներս լեցած էին։ Դաւթեան նա յեցաւ ինծի, գուշակեց յուզուած ըլլալս։ Չէ՞ք մեղքընար ատոնց հարցոցի։ Ի՞նչ ընեմ... պատասխանեց։

Անունս, տարիքս, ինչ դործ փնտռելս արձանագրեց։ Շատ երկար չէի կրնար տեսնուիլ, ոչ ալ խօսիլ, մեկնեցայ։ Փողոցը պզտիկ աղտոտ աղայի մը հանդիպեցայ, շուք անկիւն մը երկնցեր սիկառ կը ծխեր։ Առջին ներկի տուփ մը։ Կեցայ իր քով, լսեցի իր խաղ մը մրմալը։ Նախանձեցայ ու մանաւանդ խորհելով քիչ մը, առջի վտիտ դէմքերը, որոնցմէ աւելի երջանիկ է այդ լակտան իր անհոգ կեանքին մէջ, որ կապ մը չունի մէկուն հետ զոր մարդ չի վրդովիր...։

Իզմիր

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ

Մանկավարժական դասագրքերու ընծայուած կարեւորութիւնը ուշադրութենէս վրիպած չէ, և ոչ ալ հանրային կարծիքը, գովելի ձգտումը դէպի այդ փրկարար գիտութիւնը, — Ասկէ քանի մը ամիս առաջ հրապարակաւ կոչում եղաւ մասնագէտներու՝ պատրաստել մանկապարտէզի գիտութիւնը տեսականօրէն ու գործնականօրէն ճառող դործ մը։ Կոչի արդիւնքն ինծի համար մութ է. թերեւս ապագային լսենք այդ մասին։ Ներկայ հանգամանքներու և

մանկավարժական առաւել նուաղ տարտամ ըմբռնումներու մէջ, կարծեմ, ոչ նուաղ կարեւոր պիտի ըլլայ աշխատութիւն մը, որ իմանալի կերպով խօսի դաստիարակութեան ու ընդհանուր դաստիարակութեան տարբերուն վրայ որ, ուրիշ խօսքով, վստահելի առաջնորդ մ'ըլլայ մանկավարժի կոչում՝ աւելցողներուն — ծնողներուն, դաստիարակներուն, ուսուցիչներուն և ինչ։ Սրդ, պատիւ ունիմ Ձեզի ծանուցանել որ այս տեսակ դործ մը պատրաստած եմ, օժանդակութեամբ գերմանական մանկավարժութեան անուպառ աղբուրներու և ինչ։

Դործէն առաջ գործողին պատրաստութեան մասին լսել անհաճոյ պիտի չըլլայ, յուսամ. Եւ ևս այս տողերը կը գրեմ գաւառացու մը — Սեբաստիոյ նահանգէն գիւղացու մը կատարեալ անկեղծութեամբ։ 1883ին առիթ սեպեցի վաղուց գուրգուրանքով տածած մէկ իղծս լրացնել ուստի շիտակ դիմեցի Էդիմբուրգի համալսարանը, և հոն, ի միջի այլոց, մեծ ակտիւութիւն վարեցի լիակատար լինթայք մը մանկավարժութեան ուսանող պատմութեան, — Դործին քաղցրութիւնը մանաւանդ ապագային միւր սերելի աղբին աւելի լաւ կերպով ծառայելու տենչը կինս ալ մղեց, որ ելաւ հայրենիքէն և կառնեմանիս, ու Դրէզդէն քաղաքի Զրէօբելեան Սեմինարին մէջ հաւատարմօրէն ուստ ու ստացաւ մանկավարժութեան վկայագիր և նոյն քաղաքի մէջ պաշտօնավարեց իւր 1¹/₂ տարի։ Ս.յս միջանկեալը պիտի ներէք անշուշտ նկատելով որ այս տեղեկութիւններ կրնան օգտակար ըլլալ թերեւս եթէ այնպէս, թոյլ տուէք նաև աւելցնել, որ կրնա մանկապարտէզի

գիտութեան կամ արուեստին վրայ ճառող տեսական ու գործնական դասագիրք մը պատրաստել արդէն սկսեր է։ — Խնամքով գործ մը յառաջ բերելու համար հարկաւոր է երկար ժամանակ մանաւանդ երկու զաւկը ներ ունեցող մօր մը համար։

Դառնանք պատրաստած գործիս, զոր «Մանկավարժի Դանձարան» պիտի անուանեմ։ — Գործին վրայ գէթ աղօտ դաղափար մը տալու համար կը զրկեմ Ձեզ նոյնինքն նիւթերու ցանկը, գործին ամբողջութիւնը կը կազմեն յայտնի մանկավարժներու և խորհողներու գործերէ քաղուած, լաւ դառաւորուած, առաւել կամ նուազ երկայն հատուածներ, որոնք 18-20 տպագրական սովորական թերթեր կրնան գրաւել։ Ես այն համազումը ունիմ որ գործն օգտակար կրնայ ըլլալ ըստ որում շատերուն փնտռածն է. տեսածներէս միայն դատելով՝ յաւակնութիւնս պիտի զոպեմ յայտարարելու, որ իսկապէս մանկավարժական քերական մը մենք տակաւին չենք ունեցեր (թող որ նոյն կարծիքը յայտնելէ չքաջուիմ նաև «Մայրենի լեզու» անունին տակ քշուող կարգ մը դասագրքերու մասին) բաւական ժամանակ և խորհուրդ սպառելէ ետքը վերջապէս պատրաստեցի քերական մը, հանգերձ ընթերցանութեան պարզ, հաճելիու հրահանգիչ նիւթերով։ Բուն քերականին մէջ բրած եմ բոլորովին ինքնատիպ գիւտ մը որ, գործին իսկական մանկավարժական ոգուն հետ միացած, կազմեմ սահմանուած է կարգալ, գրել ուղղեցըներու հին ու համեմատաբար «նոր» մեթոտները յեղաշրջելու։ Գործը պատկերազարդ պիտի ըլլայ, պատկերներուն մեծ մասին ընտրութիւնն ըրած եմ արդէն, և արդէն դիւրութիւն ալ ունիմ կազապարները մա-

քուր ու աժանկէկ ընել տալու։ Արդ, այս գործին տպագրութիւնն ալ յաջողութիւն կը յուսամ Դաւթեան Գործակալութեան հրատարակութեամբ։

Վիւրճմբերգ

ժէՌենՅ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՈՏԱՆԱԻՈՐ

ՊԱՆԴՈՒԽՅ ՏՕՐ ՄԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

Պ Ա Ս Ի Կ Ը

(Յանկալի աղբօրս Հայկ Սրապեանին)

Ան՛ւշ մայրիկ, «միւստէս» ի՞նչ է,
Ըսելիքս պզտիկ բան չէ,
Երբ որ լսես՝ իրա՛ւ որ դուն
Պիտ՝ արտասուես խինդէդ անհուն։
— Ըսէ՛ Արա՛մ, ի՞նչ տամ քեզի,
Տա՛նձ, նո՛ւշ, չարո՞ց մը ընկուզի։
— Ո՛չ չեմ ուզեր, սիրո՛ւն մայրիկ,
Տանձ, նուշ, ընկուզ, պտուղ քաղց-
րիկ,

Ատոնք ամէնն ես կ'ունենամ,
Երբ որ անցնի երկու վայրկեան,
— Բայց ի՞նչ կ'ուզես, ըսէ՛ Արա՛մ,
Բամպո՞ս, վա՞րդ թէ՛ փունջ անթա-
ռամ,

— Աղուո՛ր մայրիկ, ատոնք պէտք չեն,
Ծաղիկի տեղ՝ ինձի վերջէն
Պիտի բերեն սիրուն պճիկ,
Բամպոսի տեղ ալ շատ պաշիկ...

— Ո՛հ, իմս Արամ, սիրտս կը յուզես,
Ըսէ՛, տամ քեզ ինչ որ ուզես։
Իրա՛ւ, իրա՛ւ. — ըսեմ տէ՛ս,
Ֆահիկ մը վերջ հայրս կուգայ,
Սիւստէիս տեղ՝ կը խնդրեմ, մա՛յր
Որ հայրիկս իմ սիրոյս համար՝
Ա՛լ մեր քովն չհեռանայ,
Խօսք կուտա՞ս ինձ մայրի՛կ, կ'ըլլա՞յ...

Խորբերգ

Լ. ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀԱՍԿԱՔԱՂ

95. «Աւ Ե-դէրդէ». — Կարծեմ յան-
ցանք մը դործած չենք ըլլար՝ չեւտերպէ»
հին ծածկանունը նոյնացընելով «Բիւզան-
դիոնի» «Ջարուհի Ս.ի» հետ, ինչպէս
նաեւ քիչ մը ոչ — «Կալան» նկարագրով
պզտիկ գիտողութիւն մըն ալ ձեզի ուղ-
ղելով որ ժամանակէ մ'ի վեր պա-պէս
գիմակով բարոյախօսի մը դերը կը կա-
տարէք մեր մէջ, «Արէտի» ու «Գրասէր
ատուի» հովերով, չեմ գիտեր Պառնասի
թէ Ոլիմպոսի բարձունքէն մուսաները
կամ շանթարձակ Զեւսը մարմնացուցած,
կամ Մոյի արծիւի եւ կամ Կամբրիոնի
Կարապէս քեմով ու նազելաշուք գրագի-
տուհիներու կողմուքով փայլելու, քրաշ-
ներ գրելու կը ձգտէք: Գովելի եռանդ,
բայց ինչ օգուտ մեր հայ մատենագրու-
թեան ու ազգագրականին: Ինչ որ Սի-
պիլի մասին ակնարկուեցաւ այս էջերուն
մէջ, չենք ուզեր իհոս կրկնել, հաստա-
տել: Լաւ գրող մըն ես, բայց ինչ չափ,
Մեր հայ կիներ ու օրիորդն երբ իրենց
երեսովն ու աստառով պիտի տեսնուին
մեր մէջ: Արդի մեր կին ու օրիորդ գրա-
գիտուհիները կը նմանին անկողն հիւրի մը
կամ առաւելն իրենց պատշաճ տեղն ար-
համարհանքով կամ անգիտակցօրէն չի
նստողներուն, յանցանքն իրենց վարժա-
պետներուն կամ առաջնորդներուն է:
Թողոյցէք սա բարոյախօսի դերը, գրա-
կան խորթ միջավայրը, հրամմեցէք ձեր
տեղը, սերտեցէք ձեր աղգակից սեռի
հոգեխօսութիւնը, վեր հանեցէք անոր
դարէգար կրած ընտանեկան բնաշրջու-
մը, այն ատեն է որ գրուածքնիդ կշիռ
պիտի ունենայ: Բայց որո՞ւ կ'ըսես: Այս-
պիսիներն ալ տեսակ մը հիւանդ կը նկատ-
ուին, ինչպէս հիւանդ էին ու են անոնք
որ Ծրանսական ռամանդիի ու ջլագրգիւ
կեղծ անաշխարհի, ոչ բնատուրի գրա-
կանութեամբ վարակուած են: Ատենք,
գիտենք, Քրիստի առակներէն ազազա-
ղի պէս կը խորհին, որ աղբիւսը քրքրած

ու մարգրիտ մը դտած ատեն, դարձաւ
ըսաւ:

Հը ինչ փուճ բան, նայեցէք,

Մարդիկ որքան անխելք են

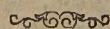
Որ սրւար մեծ գին կը դնեն:

96. Պր.Ֆ. Հէ-բէ-նի Նոր Երկը. —
Sprachwissenschaftliche Abhandlungen
անուն պրակներու մէջ Գերմանացի հա-
յագէտ Պրոֆ. Հիւրշման կարեւոր յօդ-
ուածներով կը խօսի Մագիստրոս Լեւոն
Մսերեանցի Հայ բարբառախօսութեան
վրայ որու ներածութիւնը թարգմանուած
է «Հանդիսի» երկօրեակ թիւին մէջ, ու
Դրանսիականիոյ Հայոց ազգային տառա-
պէնները կը ներկայացընէ իրենց գաւա-
ռաբարբառով, ինչպէս կը հաղորդէ Հան-
դէսը:

«Հապարապետի պո-թաբանութիւնն ու պաշ-
տոնը. — Հետաքրքիրներու ծանօթ ըլլա-
լու են «Հանդիսի» միջոցաւ Պրոֆ. Մար-
կարտի Հայ մատենագրութեան նուիր-
ուած ուսումնասիրութեան Ա. մասերն:
Նոյն թերթը թարգմանած է ներկայ
վերջի մասն ալ որ շատ չահեկան է: Ըս-
տօրեւ կը ներկայացընենք անոր մէկ քաղ
ուածոյքը:

Պարսից թիկնապահներու բանակը,
«անմահից» գունդ 10,000 անձէ կը
բաղկանար ու կը բաժնուէր 10 գնդի,
Ամէն մէկ գնդի գլուխն էր հազարապետ
մը, Պրսկ. hazarapatis, իւրաքանչիւրը
1000 հոգիէ որ յետագայ դարերու
վերուկ հրամանատարի համանիշ էր: Սակայն
այդ տիտղոսը սովորաբար 1000 տիգա-
ւոր կամ նիղակաւար ընտիր թիկնապահ-
ներու հրամանատարին սեպհական էր սր
միանգամայն ամբողջ բանակին կը հրա-
մայէր: Ըստ Կոռնելիոս Նեպոտի (գլ. 3)
«Հազարապետ սր զերկրորդ տեղի պի-
տութեան ունէր»: Ապա ուրեմն այս գնդի
հրամանատարն ուղղակի արքունիքի հետ
եղած յարաբերութեանց հսկողն էր և
յայտնապէս ամէն օր արքային կը ներ-
կայացընէր զեկուցումները:

Դ. խ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Հանդէս Ամսօրեայի Մաղկաքաղ» բաժնին մէջ կը կարգանք թէ իր Յունիս թուով գրուածին ազգեցութեան տակ, Բեսարապիոյ Բէլց քաղքի վաճառականներէն Յակօր աղա Պապովիչ որ մեռաւ վերջերս 40000 ռուբլի թողուցեր է պետական դրամատունը: Այդ դրամարի տուկոսով մինչեւ 1400 ռուբլի, ամէն տարի 1000 ական ռուբլի պիտի յատկացուի իւր դրամօժիտ անոք, տնօրէնական պարկեշտ աղջկան մը, միւս 400 ռուբլին ալ՝ ազգատիկ հայ տղու մը պետական գիմնազիոններուն մէջ կրթուելու համար:

— Արմաշի Դպրեվանքի Արքայապետ-Պատենտը Գեր. Նզիշէ Վ. Գուրեան յաւաքիկայ չարթուն էջմիածին կ'ուզեւորի Նսիսիկոսոս ձեռնագրուելու:

— Էրզրումի մէջ վարժուհի պատրաստելու համար յառուկ դասընթացք մը սահմանուած է: Գովելի են այս մասին Առաջն. տեղապահ Տ. Զուէն Ծ. Վ. ի մեղուաջան աշխատանքը:

— Նիկոմիդիոյ իշխանութիւնը թոյլ տուած չէ Ամրակում Վ. Համբարձումեանի երթալ Գուրգպէն:

— Յառաջիկայ չարթ Նոկա. 10, պիտի սկսուի հրատարակուիլ «Մասիս» իւր չարթաթերթ կրօնական, քաղաքական ու բանասիրական: Խմբագրութեան պիտի մասնակցին Դպրեվանքիները: Յաջողութիւն ու յարատեւութիւն:

— Վեհ. Սուլթանը բարեհաճեր է Պալայի աստիճանի բարձրացնել Արքունի Գանձի Նախարար Վսեմ. Յով. էֆ. Սաքըզ: Բիւրակն կը մաղթէ որ շնորհիւ Վեհ. Սուլթանի ալ առելի բարձր աստիճաններու հասնի Նորին վսեմութիւն:

— Միւթէմայիզի աստիճան տրուեցաւ Հայոց Պատրիարքարանի գործակաւար Տէր Ներսէսեան Տիգրան էֆէնտի:

Գ. Կարգի Մէճիտիէ պատուանշան տրուեցաւ Արմաշի փոխ վանահայր Գուրեան Նզիշէ Ծ. վարդապետի, Հայ ժողովրդեան երեւելիներէն Տէր Ներսէսեան

Միհրան էֆէնտի, (Տնօրէն Կենաց ճիւղին Իւնիօն տպահովագրական ընկերութեան, քեռայր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր), Հայոց Պատրիարքարանի Թուրքերէնի զիւանաւորան տնօրէն Խաչատուրեան: Կարապետ էֆէնտի, Հայերէնի զիւանաւորան տնօրէն Թէլեան Բարթաղ էֆէնտի ու Անցագրատան տնօրէն Բլատեան Սեպուհ էֆէնտի: Շնորհաւորութիւն ու խնդակցութիւն:

Անշուշտ կը յիշեն մեր ընթերցողները թէ «Հասկաքաղի» միջոցաւ «Ազգին» պատուարեր գործ մը վերնագրով՝ հաղորդած ենք ժամանակին թէ Վիեննայի Յուցահանդէսին մէջ իսկապէս Միաբանութիւնը իր տպարանէն հրատարակուած աւարկաները: Վեհ. Կայսրը գոհ մնալով՝ փափաքեր է անձամբ այցելել տպարանը Թոտտա 30էն ժամը 11 ու կէսին: Այս առթիւ կը կարգանք «Հանդէս» էջ 322:

«Նորին Վեհափառութիւնն երբ ներս մտաւ և ցուցահանդէսի վերատեսուչը զինք ձախակողմը կ'առաջնորդէր, փոխեց քայլն աջակողմը՝ ուր տեսած էր Միաբանութեան Գեր. Գեր. Աբբահայրն, Այտընեան Արսէն Արքեպիսկոպոսն՝ մանուշակ զգեստով և պատուանշաններով զարդարուած, և Վ. Միաբաններէն ուրիշ հինգ հօգի, և գիմելով Գեր. Գեր. Այտնեանին ըսաւ զուարթութեամբ. «Շատ ուրախ եղայ զձեզ այստեղ ալ ներկայ գտնելուս:» Գեր. Այտնեան շնորհակալ եղաւ այս բարձր շնորհին՝ զոր կը բարեհաճի Նորին Վեհափառութիւնը ցոյց տալ Միաբանութեան, այցելութիւն շնորհելով նաեւ մեր ի ցոյց դրած աւարկաներուն, և ներկայացուց Միութարեան տպարանի տպարանապետն՝ Վ. Հ. Գրիգորիս Վ. Գալմբեարեանը:

«Նորին վեհափառութիւնն ինքնին զիմեց ուղղակի գէպի մեր պաշարանն և խօսիլ սկսիլ բարեհաճեցաւ:

— Զեր տպարանը շատ լեզուներով գործեր կը տպագրուին, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, Վեհափառ Տէր, պատասխանեց տպարանապետը, 50-60 լեզուաւ կը տպագրենք:

«Տպարանապետը ցուց տուաւ պահաւորանին ճակտին կողմը դրուած հայերէն՝ Պատարագամատոյց, Ժամագիրք, Մաշտոց եւայլն. որոնք անպակոյ տակ բաց դրուած էին:

— Ասոնք շարողներն անշուշտ չեն հասկընար բնաւ հայերէն:

— Ո՛չ, Վեհափառ Տէր, աշխատաւորները աւտորիայի են, բայց անխառն կը կարդան և կը շարեն:

«Տպարանապետը ցոյց տուաւ հայերէն մեծ երկրագունդն (60 սանտիմետր տրամագծով), և ըսաւ՝ որ նոյնը գծագրած է 1845-1848ին մեր Գեր. Արքաշային, Նոբին Վեհափառութիւնն «Իրօ՞ք հարցուց, և դարձաւ Գեր. Արքաշօր, «Կը շնորհաւորեմ, ըսաւ, շատ գեղեցիկ գործ է»: Գեր. Արքաշայը պատասխանեց, «Երիտասարդութեանս ժամանակի մէկերէն է»:

«Նորին Վեհափառութիւնը տեսնելով Միաբանութեան մատենադարանի հայերէն ձեռագիրներու ցուցակին մանրանդկար պատկերները, հարցուց:

— Ասոնք ճիշդ սկզբնականներուն համեմատ են:»

— Այո՛, Վեհափառ Տէր, պատասխանեց տպարանապետը, բնագիրները ըստ սանկարուած են և այս կողապարներու վրայէն իւրաքանչիւր գոյնը տուած է:

— Շատ գեղեցիկ, շատ գեղեցիկ:

Ֆրանճ Եօզէֆ Կայսրն այցելէր է նաև Լատին եկեղեցոյ յատուկ գրքերու ցուցադրութիւնը զոր միաբանութիւնը հրատարակած է 1825 էն ի վեր, ինչպէս նաև տպարանական ուրիշ ցուցադրութիւններ, եւ մասնաւորապէս հետաքրքրուել է պահարանի հին ճարտարապետական սճին որուն վրայ պատմական ու մասնագիտական ծանօթութիւններ տուել է Պրոֆ. Կամիլլօ Սիտէէն որ այդ պահարանին ծրագիրը գծած ու ներկուելուն հսկած էր:

Կայսրը գոհունակ տպաւորութեան մը տակ մեկնէր է,

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆ. ՍՈՒԼԹԱՆԻՆ ՈՒ ԳԵՐՄԱՆ ԿՍՅՍԵՐ

Բոլոր Կ. Պոլիս Գչ. օր շարժման մէջ էր: Մագրիգիւղէ մինչեւ Սարայ Պուրնի, այն երկուր ծովեզերքը լի էր բազմաթիւնով, Կայսերական գաւառաւ դիտելու համար Մարմարայի բացերէն ինչուան նաւահանգստին մուտքը Գաղաթեղի ու Հայտար փառայի ծովեզերքէն մինչեւ Իւսկիւտար ու Գուզլիւնձուք, ու դիմացի կողմը՝ պարսպափակ հին Բիւզանդիոնի ծովափէն մինչեւ Գարաքէօյի կամուջը, Ղալաթիոյ քարափէն ալ մինչեւ Տօլմապազէ, Պէշիքթաշ ու Օրթագեղ, հետաքրքիրներու թիւն անսահման է: Թուրք մամուլը քանի մը շաբաթէ ի վեր մանաւանդ երէկ և այս առտու իրրեւ ազգային ու պետական մեծ դէպք մը մտտնանիչ ըրած է Վիլհէլմ Բ. ի ու Աւկուսդա Կայսրուհւոյն այցելութիւնն եւ Թուրք ժողովուրդն իրրեւ իր հիւրերը կը մեծարէ զանոնք:

Գերման գաղթականութիւնն իր վարձած երկու շոգենաւերով և ուրիշ զբօսաշրջիկներու և հետաքրքիրներու շագենաւեր և շոգենափոխներ ժամ 2 ը անցած գիմուրեցին գերմանական տորմիլը Փլօրիայի եւ Այօթէֆանուրի բացերը:

Ժամ 3, Հերթա զբահաւորը թնդանօթներու արձակամբ կ'ողջունէ Օսմ. մայրաքաղաքը: Հազիւ թէ կ'աւարտի տնոր թնդանօթային ողջոյնն, նախ Օսմ. պահակ շոգենաւն, իր մեծ կայմին վրայ գերմանական պատերազմական դրօշը պարզած, կը փոխարինէ ողջոյնը: Ժամ 3.11 եւ ահա Սարայ Պուրնուէն ներս կը մտնէ գերմանական տորմիլը, տաջեւէն Հօէնձուլէրն, տաջեւի կայմին վրայ գերմանական զինուորական դրօշը, մէջադի կայմին վրայ Հօէնձուլէրն արքայական տան դեզին ու սեւ դրօշը, եւ ետեւի կայմին վրայ Օսմ. դրօշը պարզած: Ա-

Անոր կը հետեւէին Հերթա եւ Հելա զրա-
հաւորները վեհաշուք դնացքով, եւ ա-
նոնց ալ կը հետեւէին Օսմ. արքունի
նաւերն ու մասնաւոր շոգենաւերը: Բո-
ւոր Թափորը շատ գեղեցիկ տեսք մ'ու-
նէր:

Գերմանական երեք նաւերը, ճեղքելով
անցնելով շոգեմակոյիներու եւ մակոյի-
ներու երկար լայարքն, որք հարաւային
փոփրակից ծովուն վրայ կը տատանէին,
խարսխեցին Տօլմապաղէէ վեր, մինչ Օսմ.
պահակ նաւէն ետքը Թնդանօթարանի
հրետանիներն կանոնական ողջոյնը կը
գոռային եւ Թնդանօթարանի մեծ աշ-
տարակին վրայ կը ծածանէին գերմանա-
կան պատերազմական դրօշն ու Օսմ. դրօ-
շը՝ իրար գրկած:

Կայսերական հրաւիրակներն, առաջ-
նորդութեամբ Մեծ Նպարքոսին, Հօն-
ձողէրնը մտան յանուն Վեհ. Սուլթանին
բարի գալուստ մաղթելու կայսերական
ամոլին եւ հրաւիրելու Կայս. Պալատը:
Մինչ անոնք կը հիւրասիրուէին նաւուն
մէջ, գերմանական պատերազմական մա-
կոյի մը 20 նաւազներով կուգայ մեծ
սանդուղին քով:

Ժամ 4.10 սանդուխին գլուխը կը տես-
նուի Վիլհէլմ Կայսրն, իր Թեւն առած
Աւկուսդա կայսրուհին: Թեթեւօտն կ'իջ-
նեն ու կը բազմին մակոյիկին մէջ: Գ. Կար-
գի ծովակալ մը կը ղեկավարէ մակոյիկը:
Կայսրն հագած էր զրահաւորներու զօ-
րապետի սպիտակ համազգեստը, գլխար-
կըն սպիտակ փետուրով. Կայսրուհին
գորշ վերարկու մը կը կրէր:

Կայսրն իր զրօսանաւէն մեկնած պա-
հուն նաւազներն երիցս հուրրա ազադա-
կեցին եւ գերման գաղութին յատուկ
շոգենաւուն եւ Օսմ. շոգենաւերուն մէ-
ջէն նուագարաններ հնչեցուցին Բրու-
սիոյ արքայական տան երգը:

Հերթա եւ Հելա Թնդանօթներով ող-
ջունեցին Գերման կայսեր ոտք կոխելն
Օսմ. հողին վրայ, եւ յետոյ Օսմանեան
Թնդանօթներ պատասխանեցին պահա-
կանաւէն ու Տօլմա-Պաղէի հրապարակին
հրետանիէն:

Վեհ Սուլթանն իր Օգոստոսիաու հիւ-
րերը դիմաւորեց Տօլմա-Պաղէի Կայս.
Պալատան մեծ դրան առջև, և Կայսրու-
հին իր Թեւն առնելով, Վիլհէլմ Կայսրն
ալ իր քովէն ներս մտաւ Պալատէն, յետ-
կոյս ունենալով իր Կայսերական Տան բո-
ւոր բարձր անձնաւորութիւններն, ամեն-
քն ալ մեծ համազգեստով: Հօն, Ն. Վե-
հափառութիւն սիրալիր խօսքերով բարի
գալուստ մաղթեց իր Օգոստոսիաու հիւ-
րերուն, և անոնց որպիսութիւնն հար-
ցուց: Տառն վայրկեան հանգստանալէ
յետոյ, Վեհ. Սուլթանը հրաւերեց իր
հիւրերն, որ Նըլտըզի Կայսերական Պա-
լատան շրջափակին մէջ իրենց համար
պատրաստուած բնակարանին առաջնա-
կանութիւնն ընդունին, և Թեւը Կայս-
րուհւոյն տալով, տարաւ զայն մինչեւ
քառօձի կառքը: Վեհ. Սուլթանը նըս-
տաւ Կայսրուհւոյն ձախ կողմն, և Նոցին
Վեհափառութեանց դիմացը նստաւ ա-
րարողապետ Միւնիր փաշա: Երկրորդ
քառօձի կառքին մէջ Վիլհէլմ Կայսրն,
իր դիմացն ունենալով Մեծ-Նպարքոսն
ու Մարէշալ Գուստ փաշան: Վեհափառ
Սուլթանը կ'կրէր Հոհէնձոլըրնի մեծ
պատուանշանը: Վիլհէլմ Կայսրը հագած
էր Կայսերական պահակազօրքերու հա-
մազգեստն, և իր կուրծքին վրայ կ'կրէր
Խֆթիխարի, Իմթիազի ու Խանէտանը-
Ալ Օսմանի ականակուռ պատուանշաննե-
րը: Իսկ Կայսրուհին եղբւեանու գոյ-
նով շքեղ շրջագգեստ մը հագած էր և իր
կուրծքը կը կրէր Շէֆագաթի ականա-
կուռ պատուանշանը: Կայս. կառքերուն
առջևէն և ետևէն կ'երթային բազմաթիւ
ձիաւոր թիկնապահներ, ոսկեճամուկ հա-
մազգեստներով: Երբ կառքերը Տօլմա-
Պաղէի Պալատան պաշտօնական մեծ
դռնէն դուրս ելան, զինուորական երա-
ժըշտաց խումբը կ'աճէր Գերմանական
ազգ. քայլերգը: Տօլմա-Պաղէէ մինչեւ
Նըլտըզ, բովանդակ ճամբուն վրայ, Օսմ.
զօրքերը բարեւի կեցած էին: Կայսրու-
հին շնորհալի կերպով կ'ողջունէր:

Երբ հանդիսաւոր Թափորն Նըլտըզ հա-
սաւ, Կայս. կառքերն ուղղուեցան դէպի

Մէրասիմի Յարին. այն նորակարոյց Քէօշ-
կը զոր Վեհ. Սուլթանն յատկապէս շինեւ
տուած էր իր Օգոստոսիառ հիւրերուն հա-
մար: Ն. Կայս. Վեհափառութիւնն իր
հիւրերն հոն թողլով, ինք առանձնացաւ
իր մասնաւոր Պալատը, եւ քիչ մը ետքը
գնաց այցելութիւն տուաւ իր Կայս. հիւ-
րերուն: Երբ նորէն ելլողով Պալատը վե-
րադարձաւ, քիչ վերջը մեծ Դահլճին մէջ
ընդունեց Կայս. ամուլին փոխադարձ այ-
ցելութիւնը: Վիլհէլմ Կայսրն իր պաշտօ-
նան համազգեստն հագած էր եւ գլխուն
վրայ կ'ընէր Կայս. Թագը: Իր հետ կը
գտնուէին Միւշիր Շաքիր փաշա, Քամ-
բաշէվէնէր փաշա, Սէլիմ մէհամմէ փաշա,
Պերկին Օսմ. ղեսպան Թէվֆիգ փաշա,
Ահմէտ Ալի փաշա եւ Նասրը փաշա, ինչ-
պէս նաեւ Գերման արարողապետ Էօլէն-
պուրկի կամն, եւ Կայսրուհւոյն պատուա-
կալ տիկինները: Իսկ Վեհափառ Սուլթա-
նին շուրջը կը գտնուէին Միծ-Եպարքոս-
սըն, արարողապետ Միւնիւր փաշա, ար-
տաքին գործոց նախարար Թէվֆիգ փա-
շա, Իսկ ընդունելութեան դահլճին աջ
կողմը նախարարք, եւ ձախ կողմը Կայս.
Պալատան բարձրաստիճան պաշտօնատարք
բարեի կեցած էին: Կայսրն ու Կայսրու-
հին ելլողով Պալատան ներքին դահլճը
մտան իրենց հետեւորդներով, եւ Վեհ.
Սուլթանն ալ ուրիշ դռանէ մը ներս
մտնելով ընդունեց իր Օգոստոսիառ հիւ-
րերը: Վեհափառ Սուլթանն ու Գերման
Վեհապետք յետոյ ուրիշ դահլճի մը ան-
ցան ուր տեղի սենեցաւ իրենց հետեւորդ-
ներու ներկայացումը: Ներկայ էին Մեծ-
Եպարքոսն, արտաքին գործոց նախարարն,
արարողապետ Միւնիւր փաշա, Գերման
ղեսպանը, Կայսրուհուն պատուակալ տի-
կիններն ու Կայսերական բարձրաստիճան
հետեւորդները: Այս արարողութենէն
ետքը Կայսրն ու Կայսրուհին միջօրէէն
քիչ ետքը ելլողով մեկնեցան Բերայի
Գերմանական ղեսպանատունը, ուր 30
հոգւոյ ճաշ մը տրուեցաւ՝ որուն ներկայ
գտնուեցան ղեսպանն ու ղեսպանուհին,
քանի մը Օսմ. բարձր պաշտօնատարք եւ
Կայս. ամուլին հետեւորդք:

ԿԱՅՍ. ԿՈՉՈՒՆ.Բ. — Վեհ. Սուլթանն
Դշ. լուսնալու գիշերը մեծափառ կոչունք
մը տուաւ իր Կայսերական հիւրերուն:
Վիլհէլմ Կայսրն ու Կայսրուհին իրիկունն
ուշ առնն Բերայէն Մէրասիմի Քէօշկը
վերադարձան, եւ քիչ մը հանգիստ առ-
նելէ ետքն, իրենց հիւրամեծարներուն
ընկերակցութեամբ կառքով Կայս. Պալատ
դացին: Վեհ. Սուլթանը մեծ Դահլճին
մէջ ընդունեց իր Օգոստոսիառ հիւրերը,
եւ քիչ մը վերջը կոչունքը սկսաւ: Երեք
մեծածոխ սեղան յարդարուած էին: Ա.
սեղանի գլուխն բազմած էր Վեհ. Սուլ-
թանն, իր աջ կողմն ունենալով Աւիւս-
դա Կայսրուհին եւ ձախ կողմը Վիլհէլմ
Կայսրն: Սեղանն աւարտեցաւ ժամ 4 ին
ատենները: Սեղանի միջոցին Կայս. Պա-
լատան երաժիշտ խումբը գերմանական եւ
Օսմ. քայլերգները նուագեց: Կոչունքէն
ետքը Վեհ. Սուլթանն իր Օգոստոսիառ
հիւրերուն հետ Կայս. Քէօշկն երթալով
գիտեց ի պատիւ Վիլհէլմ Կայսեր ու Կայս-
րուհուն կատարուած չքեղ լուսավառու-
թիւնն ու ճարտարարուեստ հրախաղու-
թիւնները, ելլողով Կայս. Պալատն, իր
չրջականերով ու դարաստանով, լուսա-
ճաճանչ աստղի մը պէս կը փայլէր բիւ-
րաւոր լապտերներու լուսաշող պայծա-
ռութեան տակ: Տոլմա-Պահլէի Կայս.
Պալատան հանդէպ խարսխած Օսմ. նա-
ւերն ու Գերմանական նաւերն ալ կը
մասնակցէին լուսավառութեան: Ելլողով
չրջակայ մեծամեծներու ապարանքներն
ալ լուսավառութիւն կատարած էին: Թօփ
Գաբուի Կայսերական պալատը կառավա-
րական շէնքերն ու Պէշիկթաշի հանդի-
պակաց եզերքի ծովեզերեայ ապարանք-
ներն ալ լուսազարդուած էին: Արքունի
Թնդանթարանի երաժիշտ խումբը գե-
ղեցիկ կտորներ չկը նուագէր պարտեզին
մէջ: Ժամը 5 ին Վիլհէլմ Կայսրն ու Կայս-
րուհին իրենց յատկացեալ բնակարանն
առանձնացան եւ Վեհ. Սուլթանն ալ իր
մասնաւոր պալատը վերադարձաւ:

Գերմանիոյ Կայսրն ու Կայսրուհին ի-
րենց հիւրամեծարներուն հետ, ձիով նախ
Պոլսոյ կողմ անցան եւ այցելեցին Թօփ-

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ԲԻԻՐԱԿՆ»

էտիրնէ. — Օր. Յ. Ս. Շնորհակալիք: Պակաս թիւերը ծանուցէք: Վճարումը «փոստի» փուլով:

Արաբկեր. — «Անցորդ». ներփակը յանձնեցինք: Մեզի յանձնուելիքները քովը չեն, հին տեղը մնացեր են:

Բարիս. — Պրոֆ. Մէյյէ, հաճեցէ՛ք ուղղակի մեր հասցէին ղրկել այսուհետեւ, ոչ թէ poste de restante:

Համիտիյէ. — Պ. Ք. Ձեր ապսպրանքը պիտի ստանաք քիչ օրէն: Ղրամը դանձած ենք:

Թէքիրտաղ. — Գ. Ա. Ձեր ուզածներէն ղրկած ենք ու պիտի շարունակենք:

Խարբերդ Տ. Գազանճեան, Ձեր ապրսպրանքին արժէքը հաճեցէ՛ք ղրկել, փոսթայի փուլ ալ կ'ընդունուի:

Ատաբազար. — Ա. Պ. Ձեր ապսպրանքը ղրկելու համար հրահանգի կ'սպասենք:

Տարբաշանլիւնը օգտակար ու լաւ գործ մ'է, կրնայ տպագրուիլ:

Իզմիտ. — Կ. Ն. Կ. Ձերմ շնորհակալիք:

Կիրասոն. — Զ. Ժ. Յունվ. 27ին ձեր ղրկած 5 բաժանորդագիրները ճշդուած են. ընկալագիրները ղրկուեցան:

Պարտիզակ. — Յակոբ Եաքոյեան, Դըրքիդ տպագրութիւնը կը շարունակուի եւ չուտ աւարտելու հոգ կը տարուի:

Թոգատ. — Յով. Գլնճ. կ'սպասենք:

Թարսուս. — Յ. Մ. Շնորհակալու թեամբ ստացանք: Կարեւորները քաղուածաբար կը հրատարակենք:

Իզմիր. — Տիկին Ս. Տ.—Բ. Մամուլի տակ է: Երկու շաբաթէն ըյս կը տեսնէ:

Ատանա. — Յ. Յ. Զաքմ. Ստացած ենք. յառաջիկային պիտի հրատարակենք:

Մոսկուա. — Բրոֆ. Խալաթեանց. Ձեր խոստացածին անհամբեր կ'սպասենք:

«Հ. Ամս». — Դաղբաշեանինը դեռ չ'ստացանք:

Բարիզ. — «Բեւեռագիր». — Ստացանք, շնորհակալիք:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Ի Ի Ն

ԲՆԿԵՐԱԿԱՆ

Դրակառուծիւն ու հացի խնդիր

Ս. Դ.

Ոչ միայն հացիւ

»

Հնագրական

Պատմ. կոնգրակ մը

Դ. ԽԱՋԱՌՆՑ

Շարական մը

»

ԼԵԳՈՒԱՐԱՆԱԿԱՆ

Հայերէնէ փոխառեալ բառեր

ԲԵԻԵՌԱԳԻՐ

ԺԱՊՈՐՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽԻԱՍՏՐԻՈՆ

Հայ աշուղներ ու հայ երգիչներ

Տ. Վ. ՊԱԼԵԱՆ

Սիրերգ, պարերգ Խարբերդի գործ.

Դ. ՄՈՒՇԵՂԵԱՆ

Նոյնը Բաղէշի գործ.

ՍՈՒՐԷՆ

ԱՂԳԱԳՐԱԿԱՆ

Ալ, Շուտո. խալիկ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃԸԼՃԸԼԵԱՆ

Սովորութիւններ Արաբկերի մէջ

Գ. ՏԷՎԷՃԵԱՆ

ՄԱՆԿԱՎԱՐՃԱԿԱՆ

Մանկական դասագրքեր

ԺԷՌԵՆՑ

ԴՐԱԿԱՆ

Սիրուհիս, ձմեռ

ՀՐՈՒՇԱՆ

Պուտիկ

Լ. ՄՐԱՊԵԱՆ

Ֆանին ու ես

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

Արմաշական տպագրութենէս

Ա. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՓԻԼՍՈՓԱՅԱԿԱՆ-ԿԻՆՍԱՐԱՆՈՒՐԻՆ

Կեանքը

Մ. Մ.

ՀԱՍԿԱՄԱՂ

Առ Եւտերպէ. — Պրոֆ. Հիւքսմանի նոր գործը. — Հազարապետի պաշտօնը:

Դ. Խ.

ԼՈՒՐԵՐ

ԱՂԴԵՐ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Հ. Ս. Խ. ԻԽԹԻՒՃԵԱՆ

اختار مطبعه — ابوالسعود جادستنده نوسرو